

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 5 / 2016

číslo 1

„Útěcha před
tyraníí času“

Filozofie času

O České
pohanské
společnosti

Rodná víra

Přemysl Pitter
– evropský
humanista

Z moudrosti
učitele národů
– recenze knihy

Zamyšlení
k novému roku

Čas

Pohanství

„Měli bychom se vracet k našim předchůdcům, čerpat z nich, protože oni představují naše kořeny, jsou základ naší identity.“ Jsou náboženské směry, které takříkajíc žijí v minulosti; obrací se k tomu, co bylo, ke kořenům, z nichž vyrůstají. Jejich přívrženci studují události z dějin, rozjímají o životě historických představitelů dané tradice, učí se zapaměti celé pasáže starodávných svatých textů, které pak aplikují na svůj život.

„Musíme se obracet k minulosti, myslet na to, jaký by svět měl být, pomáhat jej vytvářet podle hodnot, které jsou cenné a nadčasové.“ A jsou také náboženské směry, které o to, co bylo, dbají jen v základu a v očekávání budoucnosti se snaží chovat především podle toho, co věří, že se stane nebo že se má stát. V očekávání věcí budoucích pak horlivě hlásají změnu, protože ta je nezbytnou nutností, pokud se mají naplnit.

„Neupívejme na minulosti, nenechme se svádět neplodnými myšlenkami na budoucnost, soustředme se na přítomný okamžik.“ Jsou ale i náboženské směry, které se soustředí na přítomnost, vycházejí z myšlenky, že to, co je ponejvíce uchopitelné, a proto smysluplné, je právě přítomnost. Minulost už byla a budoucnost, ta nějaká bude navzdory tomu, co bychom se pro ni snažili udělat.

Tyto tři názory můžeme slyšet od lidí, kteří jsou tak či onak věřící a hlásí se k nějakému náboženskému směru. Který z nich je pravdivý? Samozřejmě všechny tři! Ukazují jen tři různé polohy, které můžeme dát svému pohledu na život. Ovšem pravdou je, že když kterýkoliv z nich přijmeme za svůj a vydáme se jím cestou víry, bude mít na nás vliv, poznamená náš život.

Ty tři názory také ilustrují způsob, jak se náboženství staví k času, jak s časem zachází, jak se vůči němu vymezuje a jak své přívržence časem vede. Náboženství tradičně člověku definovala jeho čas života, ale čas na druhou stranu také poznamenal náboženství – vtiskl jim znaky, které jsou pro ně dodnes charakteristické. Různá náboženství tak máme v představách spojená s tím či oním pojmem nebo pojmy; stačí říct „upalování kacířů“, „strom probuzení“, „bitva mezi příbuznými na poli Kuruů“ nebo „konec světa“ a víme, o čem je řeč.

Hlavním tématem tohoto čísla Tvůrčího života je právě otázka náboženství a času. Zamyslíme se nad tím, co může pojem čas vlastně všechno znamenat, i nad tím, jak se k němu stavělo či staví náboženství při snaze pochopit roli člověka.

Dále dáme prostor pohanství, které je na jedné straně dnes téměř zapomenutou skupinou náboženství, ale na straně druhé také živým, takřka znovuzrozeným proudem, který si při relativně minimální možnosti čerpat z pramenů vytváří vlastní moderní identitu, a to jak mezinárodně, tak i v naší zemi.

Připomeneme také velkou osobnost českých duchovních dějin, Přemysla Pittra, od jehož úmrtí uplyne v polovině února čtyřicet let a který měl vazby i k českým unitářům.

A v neposlední řadě vám předkládáme dvě novoroční zamyšlení. Jedno současné, druhé sice téměř devadesát let staré (z pera N. F. Čapka), nicméně stále vysoce aktuální.

Přeji vám dobré počtení, a hlavně moudré rozmýšlení.

Petr Samojský

OBSAH

- 1 Editorial

STUDIE, ZAMYŠLENÍ: ČAS

- 3 Náboženství a časomíra aneb Útěcha před tyraníí času (*Petr Samojský*)
10 Filozofie času. Časovost ve světě bez plynoucího času (*Petr Švarný*)

ŽIVÉ TÉMA: POHANSTVÍ

- 15 Duchovní návraty k pohanským tradicím (*úvod k tématu*)
16 O České pohanské společnosti (*rozhovor s Jakubem Achrerem*)
22 Rodná víra (*rozhovor s Vítoslavem, náčelníkem tohoto společenství*)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

- 25 Přemysl Pitter. Evropský humanista a Spravedlivý mezi národy
(*Petr Chrdle*)

KALEIDOSKOP

- 33 Jan Amos Komenský stále aktuální (*Radovan Lovčí*)

Z ARCHIVU

- 36 Tři zamyšlení Norberta Fabiána Čapka
(*Louže, Základy štěstí, Novoroční meditace*)

SLOVO ZÁVĚREM

- 39 Milému prvnímú lednu (*Karolina Sofia Kučerová*)

Náboženství a časomíra aneb Útěcha před tyranií času

Petr Samojský

Představme si, že jsme zavření v tmavé místnosti, kam neproniká světlo. Jsou tam bohaté zásoby, můžeme jíst a pít dle chuti. Když jíme, nevíme, jestli máme zrovna snídani, přesnídávku, oběd, svačinu, večeři nebo půlnoční svačinku – protože nemáme tušení, kolik je hodin, zda je noc, anebo den, nevíme, zda je včera, dnes nebo zítra. Nemáme možnost hodnotit a měřit čas a vnímat sebe samotné vprostřed jeho plynutí. Kdo podstoupil takzvanou terapii tmou, ví dobře, o čem je řeč. Nyní nám ale nejde o polemiku vedenou ohledně terapeutických cvičení, jako spíš o rozmyšlení o významu času a jeho vlivu na člověka.

Na počátku věků, když vznikala lidská kultura, na tom člověk byl podobně jako při terapii tmou. Viděl sice světlo, ale všechno ostatní mu bylo záhadou. Jak se zorientovat ve světě, jak pochopit svůj úděl živoucího tvora? Nám přijde systém měření času v řádu minut, hodin, dnů, měsíců a roků samozřejmý a daný. Ale představme si, že jsme netčeni vším, co považujeme za samozřejmé, objevíme se na Zemi znenadání a snažíme se zorientovat v prostoru a čase. Pozorně sledujeme dění kolem nás – Slunce, měsíc, hvězdy, roční období – a zkusíme v něm objevit nějaký řád.

Kolo času, detail výzdoby Chrámu boha Slunce v Konáraku, Indie.

(Foto © Daivi108 | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Uchopit čas, anebo lépe – pochopit čas a vytvořit systém, který by odpovídal jeho plynutí, nebyl vůbec snadný úkol a vlastně jsme jej dodnes zcela uspokojivě nevyřešili. Čas je zkrátka ve všech směrech neuchopitelný! Můžeme o něm sice donekonečna polemizovat, ale nakonec dáme nejspíš za pravdu sv. Augustinovi, který říká: „Když se mne nikdo neptá, vím, co je čas; kdybych to chtěl tázajícímu vysvětlit, nevíím.“

Lidská kultura je však bez pojetí času a jeho měření nepředstavitelná – naopak vztahem k času kultura vlastně teprve vzniká a jím se definuje. A proto je pro lidskou kulturu od úsvitu věků tak důležité náboženství: dává totiž možnost interpretace času a prostoru, možnost vztáhnout se k věčnosti, to znamená k tomu, co je za hranicemi možnosti chápání a poměřování. Náboženství odedávna bylo prvním hodnotitelem a interpretem role člověka ve světě vprostřed vnímaného času a z tohoto prvotního hodnocení byly odvozovány hodnoty, které měla ta či ona kultura ctít a následovat. Proto pohlížíme-li zpět na různé náboženské směry, abychom jim porozuměli, neobejdeme se bez studia jejich vztahu k času.

Náboženství rovněž odedávna nabízelo útěchu před tyraníí času – jak jinak zvat to, že člověk čelí nevyhnutelné změně všeho, co je a co by rád podržel v trvání, a především svému vlastnímu zániku? Náboženství vysvětluje principy a zákonitosti života, někdy jednoduše a naivně, jindy tak sofistikovaně, že se v tom vyzná jen skutečný zasvěcenec. Trable spojené s úpornou snahou náboženství držet krok

s postupným vývojem lidského poznání si můžeme ukázat na příkladu vztahu čas – Bůh, jehož interpretace je zpravidla základním kritériem různých náboženských směrů.

Dokud byli bozi ztotožňováni s prvky přírody a přírodními silami, bylo to snadné. Jakmile však, jako například ve starověkém Řecku, člověku podobní bozi opustili Olymp a „uvolnili místo“ příchodu absolutního, nadčasového a nehybného Hybatale, započala cesta vytváření konstrukce na konstrukci, která neskončila dodnes. Jak je to s Bohem v poměru k času? Mění se, nebo dokonce vyvíjí se Bůh? Podléhá změnám? Pokud ano, pak boží postoj v jedné časové etapě může být odlišný od postoje v etapě jiné, a není tedy dokonalý; pokud je Bůh naopak časem nedotčen, pak nemůže být přítomen v dějích, které jsou v čase vetknuty – tudíž Bůh je od člověka a dějů ve světě izolován.

**„Jak je to s Bohem v poměru k času?
Mění se, nebo dokonce vyvíjí se Bůh?
Podléhá změnám?**

Pokud ano, pak boží postoj v jedné časové etapě může být odlišný od postoje v etapě jiné, a není tedy dokonalý; pokud je Bůh časem nedotčen, pak nemůže být přítomen v dějích, které jsou v čase vetknuty – tudíž Bůh je od člověka a dějů ve světě izolován.“

(Obr © Zuboff | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Pokud Bůh oddělený od času není a projevuje se v něm, pak nese svým způsobem odpovědnost za děje, které se v čase odehrávají – přinejmenším proto, že stvořil jejich příčiny. Stačilo, aby pohnul božím prstem a Adolf Hitler měl malou nehodu, která by v kauzalitě věcí způsobila, že by se nestal říšským kancléřem; stačilo mrknout božím okem a způsobit malou chřipkovou epidemii, která by v důsledku zamezila Stalinovi stát se krutovládce. Stačilo nějak postrčit člověka na počátku jeho zemského vývoje a zařadit mu nikoliv kryptickým výjevem v hořícím keři, ale v buňkách šedé kůry mozkové, že zabít druhé opravdu nemá a že soucit a láska jsou základem jakéhokoliv náboženství. Proč tak Bůh neučinil, je-li s námi ve tknotu do sítě probíhajícího času?

Anebo je Bůh stvořitelem všeho, co je, tudíž i času, takže existoval předtím, než byl čas – a pak se postavil mimo něj? Pokud by to tak bylo a Bůh času nepodléhá, je tím degradován na demiurga – není vrcholným vládcem a stvořitelem. A proč vlastně čas stvořil, když bylo jasné (a to obzvláště vševědoucímu Bohu), jaké problémy to přinese? Ano, jsou to veskrze lidské otázky, ale právě jejich lidskost ilustruje barvitost problémů, které kolem Boha a času v průběhu staletí vystávaly. Jakmile byla otázka zodpovězena a zdůvodněna, stanovisko se stalo apologetickou součástí interpretace světa, kamínkem mozaiky určitého náboženského nebo filozofického systému, a tím i vymezením vůči jiným systémům.

Křesťanství na své cestě vývoje nebylo výjimkou. Ježíš Nazaretský si starosti o vytvoření nového náboženského systému nedělal, nechtěl zakládat žádné nové hnutí, naopak v očekávání brzkého konce světa hlásal neulpívání na věcech tohoto světa včetně rodinných a jiných vztahů – čas se zkrátka naplnil. Jinak už tomu bylo u jeho učedníků. Pavel byl stejně jako Ježíš buřič a bořitel kulturních standardů, sestavil ale již základy nového náboženského hnutí. Pojetí času, jak jinak, pro něj proto hrálo důležitou roli. Zatímco Židé sledovali pevně daný lunisolární kalendář, na němž byly založeny všechny jejich slavnosti, Pavel věděl, že má-li vzniknout nové hnutí, musí získat osobitou identitu a musí se vymezit oproti starému

systému a zvykům. A tak si v Listu Galatským (4:10) povzdychne: „Dodržujete ustanovení pro dny a měsíce, období a roky! Bojím se, aby úsilí, které jsem vám věnoval, nebylo nakonec nadarmo.“ Pavel útočí na židovské zvyky, protože si je vědom toho, že pokud od nich své nově získané věřící neodloučí, hrozí, že ti se vrátí zpátky k židovské víře. Nenabízí ovšem alternativu, která by byla zajímavější a silnější, a v tom je problém. V té chvíli bylo křesťanství teprve na počátku své cesty; vývoj atributů potřebných pro vznik, existenci a trvání společenské kultury jej teprve čekal.

* * *

Náboženští pohlaváři to nikdy neměli snadné, když se snažili být z pohledu lidí vládci nad časem. Kněží, kouzelníci a další duchovní vůdci v podobných rolích odpovídali za pozorování nebeských těles, výpočty souvislostí a vyvozování následků – tak vznikaly první kalendáře, které umožňovaly člověku zorientovat se v přírodních jevech a cyklech ročních období. Pozorovatelné a stavby, které měření času umožňovaly, jsou vlastně prvními chrámy člověka. Kdo měl vědomosti, kdo rozuměl souvislostem a kdo z pozorování a měření času dokázal vyvozovat důsledky, ovládal společnost. A to tím pevněji, když si pak zajistil své postavení a úctu věřících různými dalšími prostředky. Jak by také ne, když na něm a jeho vztahu k vyšším silám záleželo přežití všech: obživa, obrana před nepřítelem, ochrana před nemocemi.

Málokdo se dnes asi zabývá otázkou, proč máme kupříkladu sedmidenní týden. Nevdává ani největším odpůrcům náboženství, a to navzdory skutečnosti, že našich sedm dnů týdne má náboženské důvody! Tato velmi nepraktická jednotka měření času, která nepasuje k délce měsíce ani roku, byla vytvořena dávnými Sumeri podle sedmi planet. Někdy kolem roku 3500 před naším letopočtem Sumerové sledovali lunární kalendář o dvanácti měsících, kde sedm dnů vytváří více či méně pravidelnou čtvrtinu měsíce. Od nich jej zhruba v šestém století před naším letopočtem převzali chaldejští kněží a od těch dob už k nám sedmidenní týden tak nějak doputoval, zkrátka postupem

staletí vytlačil jiné jednotky měření času. Stal se zvykem, tradicí, která je z praktického hlediska zvláštností odpovídající sumerské představě Země jako bochníku plujícího vprostřed oceánu.

Exkurze po kalendářích dávných kultur je fascinující, obzvlášť při vědomí nedokonalosti našeho současného systému časomíry. Tradice a zvyky je těžké měnit a dějinné konflikty jsou často zapříčiněny právě jimi. Jako příklad uveďme egyptského faraona Ptolemaia III., který porušil odvěké pravidlo a přísahu, že faraon nesmí zasahovat do vlády kněží a měnit kalendář. Ptolemaios III. se o to pokusil. Důvod byl, že nepravidelností kalendáře Egyptané časem museli slavit letní svátky v zimě a naopak. Pto-

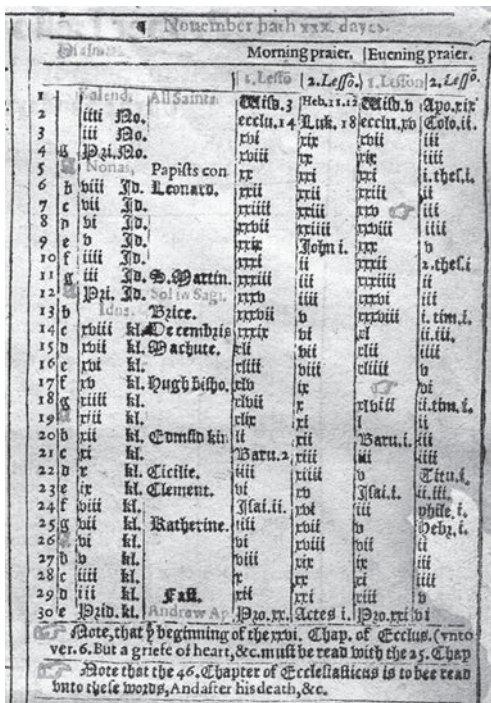
lemaios proti kněžím neuspěl a Egypt musel čekat další čtvrtinu tisíciletí, než kněží přijali kalendář koptský.

Kolik času bylo vynaloženo v průběhu věků k rozdělení nepravidelných tří set šedesáti pěti dnů do smysluplného kalendáře, kolik sporů to stálo – a nejspíš ještě bude stát? A přitom jsme měli k dispozici obrovské množství inspirace! I jen letmý pohled na různé modely časomíry nás možná překvapí: Inkové neměli týdny, jen pevně stanovené dny svátků ve dvanácti měsících. Čínský kalendář byl pevně navázán na zemědělské práce a měl mimo jiné dvacet zemědělských cyklů po patnácti až šestnácti dnech. Muslimský kalendář je striktně lunární a ignoruje solární cykly, je tedy „rychlejší“ než náš kalendář gregoriánský, takže člověku, kterému je podle „našeho“ kalendáře šedesát čtyři let, by podle muslimského kalendáře bylo šedesát šest. V Indii měl kalendářní den šedesát „hodin“ po dvaceti čtyřech „minutách“ a nezačínal půlnocí, nýbrž východem slunce. Dodnes lze v Indii napočítat až třicet různých lokálních kalendářních systémů, které se používají souběžně s gregoriánským.

Náš západní kalendář vyšel z kalendáře římského, který měl původně deset měsíců a tři sta čtyři dnů, později byl prodloužen na tři sta padesát pět dnů a na příkaz nejvyššího kněze do něj byl čas od času vložen třináctý měsíc, aby se časové nesrovnalosti s astronomickým rokem vyladily. Nedostatky vyřešil Gaius Julius Caesar s pomocí alexandrijských astronomů v roce 46 před naším letopočtem, kdy byl rok prodloužen na tři sta šedesát pět a čtvrt dne a každý čtvrtý rok byl přestupný. K masovému rozšíření tohoto „juliánského“ kalendáře došlo ale až za císaře Konstantina, který chtěl římskou říši sjednotit a věděl, že k tomu potřebuje jednotné atributy společnosti, kromě jiných víru a pojmání času. Na přelomovém koncilu v Nicei roku 325 byla přijata řada zásadních rozhodnutí a mimo jiné i juliánský kalendář. Ten v nadcházejících staletích pomohl sjednotit křesťanskou církev v jejich sporech o způsoby svěcení svátků, pohřbívání a podobně. Trvalo to pak už jen do 6. století, než bylo stanoveno (údajně) přesné datum narození Ježíše, tedy výchozí bod našeho kalendáře, a teprve od té doby známe to, čemu dnes říkáme letopočet.

Egyptský kalendář, založený na pravidelnosti toku řeky Nilu. (Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Calendario_egizio.jpg?uselang=cs.)

Juliánský kalendář byl mnohde v Evropě používán ještě dlouho poté, co byl roku 1577 papežskou bulou zaveden kalendář gregoriánský. (Juliánský kalendář užitý v Knize modliteb vydané roku 1614 v Londýně. Obr. commons.wikimedia.org/wiki/File:1614_Prayerbook_November_Calendar.jpg.)

Autoři juliánského kalendáře věděli, že astronomický rok nemá tři sta šedesát pět a čtvrt dne, ale trochu méně. V praxi se to však špatně počítalo a z krátkodobého hlediska to roli nehrálo. Ovšem v tomto ohledu církevní hodnostáři čas podcenili! Z dlouhodobého hlediska se stal tento malý časový rozdíl důležitý a církev, která svým způsobem převzala vládu po rozpadu římské říše, se o tom již po několika staletích přesvědčila. Rozdíl v časomíře činil tři dny za tři sta osmdesát čtyři let, což přineslo velmi vážné spory například o stanovení správného data velikonoce. Ty se mají slavit neděli po prvním úplňku po 21. březnu a církví to vlivem časového nesouladu vycházelo někdy na březen, jindy až na květen. A tak zavládly dohady o to, zda se má církevní kalendář přizpůsobit astronomické realitě. Naštěstí po sto padesáti letech dohadů

papež Řehoř XIII. vydal bulu nařizující posun kalendáře o deset dnů dopředu a celkovou reformu kalendáře, který vycházel z délky tři sta šedesát pět dnů, pět hodin, čtyřicet devět minut a šestnáct vteřin.

Přijetí „gregoriánského“ kalendáře působilo v Evropě skutečná dramata. Od roku 1577, kdy byla bula vydána, se na odpor postavili jak církevní hodnostáři, tak i vzdělanci, panovníci i veřejnost a Evropa trpěla nejednotným kalendářem až do počátku 20. století. Pro odpor pravoslavné církve byl Rusku přijat až v roce 1918, v Jugoslávii a Rumunsku v roce 1919, v Řecku v roce 1923.

Přijetím kalendáře a základních jednotek času ale lidský zápas o uchopení času zdaleka neskončil. S přicházejícím a zrychlujícím se pokrokem přicházely nové problémy. Čas, třebaže jednotně měřitelný na roky, měsíce a dny, nebyl jednotný v průběhu dne, takže každé město a vesnice měly svůj vlastní čas, pokud tedy měly věžní hodiny anebo ponocného. Tato ne-

Papež Řehoř VIII. (1502–1585) na rytině z první čtvrtiny 17. století. (Obr. commons.wikimedia.org/wiki/File:Pope_Gregory_XIII.jpg.)

Kalendář Francouzské republiky zaváděný po revoluci v roce 1792 je jedním z důkazů, jak je obtížné měnit zažitě zvyklosti. Den dělený na deset hodin se neujal. Ciferník francouzských hodin z této doby. (Obr. commons.wikimedia.org/wiki/File:CIMA_mg_8247.jpg?uselang=cs.)

jednotnost působila značné komplikace při rozvoji železniční dopravy. Uváděly se časy místní, takže cestující jen složitě mohl znát skutečnou délku jízdy. To napravilo až ustanovení časových pásem v 19. století.

Jak překročit staré způsoby a vytvořit něco nového, co by skutečně respektovalo potřeby lidské společnosti a bylo v souladu s přírodními a vesmírnými ději? Ani takových pokusů rozhodně nebylo málo. Jeden z nich představuje nový kalendář Francouzské republiky po revoluci v roce 1792. Rok měl dvanáct měsíců po třiceti dnech, zbývajících pět dnů v roce bylo věnováno oslavám svátků Myšlení, Práce, Génia, Odměn a Ctnosti, přestupný rok měl navíc Den revoluce. Čtyři roky tvořily cyklus zvaný franciáda, měsíce roku byly dělené třemi desetidenními obdobími. Den měl deset hodin (2,4 hodiny našeho času), každá hodina sto minut a každá minuta sto vteřin. Revoluční vláda udělala, co mohla, aby na veřejná místa dodala desítkové hodiny, ale úsilí nebylo buď dost rychlé, nebo radikální, anebo je natolik obtížné změnit zaještě zvyky, že po třech letech od pokusu ustoupila. Revoluční kalendář měl zůstat, leč bohužel

když v roce 1806 toužil Napoleon po uznání císařské hodnosti papežem, na oplátku zavedl znovu gregoriánský kalendář i s církevními svátky.

Podobně radikální pokus se objevil v Rusku v roce 1929, kde byl sedmidenní týden nahrazen pětidenním se čtyřmi dny práce a jedním dnem volna. Volný den byl stanoven pro každého jinak, aby byl zaručen nepřetržitý provoz na pracovištích. To byl velmi důmyslný a praktický systém, který ale narazil na lidský faktor: lidé se ve svých volných dnech lišili, takže volno nemohli trávit společně – což mělo samozřejmě velmi negativní dopad na rodiny. Po dvou letech byl proto pětidenní týden ponechán jen ve vybraných průmyslových odvětvích a jinak by zaveden týden šestidenní, kdy každý šestý den byl volný. Protože ale venkov byl zaostalý a sledoval stále původní týden sedmidenní, nastal ve společnosti zmínané třemi typy organizace času dokonalý zmatek. Proto prezidium Nejvyššího sovětu SSSR v roce 1940 zavedlo opět gregoriánský kalendář.

I v dnešní době probíhá dialog mezi odborníky na různých úrovních, jak by bylo možné

změnit naše praktické pojmání času a zavést smysluplný a efektivnější kalendář – o konkrétní návrhy Organizace spojených národů nemá nouzi. Ovšem zvyk je, jak se říká, železná košile.

* * *

Naše malá exkurze po časoměrných trablech ukázala, jak obtížně uchopitelný je čas pro člověka i jak těžké je zavést změny, které mohou být sice prospěšné, ale nepřekonají zajeté zvyklosti. A to je problém samozřejmě nejen v oblasti času a jeho pojmání, ale ve všech jiných: proto dodnes ve světě nemáme jednotný metrický systém, samočinná spřáhla na vlacích, jízdu vpravo na silnicích – a mohli bychom jmenovat řadu dalších podobných dokladů neschopnosti lidstva domluvit se, a to ani ve věcech světských a všedních, kde nám v tom žádná náboženská vrchnost nebrání. A co teprve ve věcech duchovních? Můžeme se ptát: Proč jako lidé stále nedokážeme přistoupit na myšlenku, že zabíjet se navzájem, ničit naši Zemi, žít na úkor generací, které přijdou po nás, je prostě špatně? Proč se stále dohadujeme o podružnosti, když v hloubi duše víme, že k přežití druhu Homo sapiens jsou nutné určité podmínky, o které se připravujeme? Proč se nesnášíme ve svých náboženských představách, když víme, že láska a soucítění jsou základem každého náboženského citu?

Náš přístup k času, to je ilustrace našeho vztahu ke světu. Teorie relativity a vědecký pokrok svým způsobem ukázaly cestu k sjednocení vědy a tradičních snah náboženství o sebeuchopení člověka a nabídly uspokojivé odpovědi dokonce i na otázky boží existence, o nichž byla řeč výše v tomto článku. Náboženství se po staletí pokoušela zodpovědět otázky principů existence kostrbatým jazykem, přičemž míra této kostrbatosti byla přímo úměrná době a vyjadřovacím schopnostem. Ovšem

i s tím se lze vypořádat – stačí jen mít dobrou vůli a poodejít od formalistických doktrín a dogmat k volné reflexi mystiky, ať už v jakékoliv tradici, a zkusit opravdu vnímat to, co se snaží vyjádřit ten, kdo popisuje náboženskou zkušenost. Jinými slovy: důležité je vždy to, co kniha říct chce, než to, co kostrbatými slovy říká.

Bůh je současně imanentní a transcendentní, praví unitářská teologie, čímž staví na paradoxní logice, kdy jedna věc může být bílá i černá současně, protože záleží nejen na úhlu pohledu, ale i na způsobu vnímání. Čas je námi vnímaný jako lineární, ale ve skutečnosti je relativní. Je-li možné pojímat čas nikoliv jen jako mechanicky plynoucí a „počítaný pohyb ve vztahu k před a po“ (Aristoteles), ale jako časoprostorové kontinuum, kde minulost a budoucnost jsou svým způsobem prolnuty, pak lze pojmu Boha rozumět tak, že je v čase i mimo něj, respektive že časoprostor je jím, tedy jeho projevem.

Náš přístup k času je ilustrací našeho vztahu ke světu a to platí pro život každého z nás. Nezáleží ale ani tak moc na našich názorech na čas, svět, vesmír nebo Boha, a už vůbec ne na tom, jak si své názory dovedeme či nedovedeme obhájit v diskusích s druhými; mnohem víc záleží na tom, jak přátelsky se k času stavíme, jak vděční jsme za to, že nám byl dán dar žití, a jak jsme ochotni podílet se tvůrčím způsobem na zázraku zvaném život.

Z duchovního hlediska o relativitě času velmi jednoduchým a prostým způsobem uvažuje Henry Van Dyke:

Čas je příliš pomalý pro ty, kdo čekají

Čas je příliš rychlý pro ty, kdo se bojí

Čas je příliš dlouhý pro ty, kdo se rmoutí

Čas je příliš krátký pro ty, kdo se radují

Ale pro ty, kdo milují – čas není

Filozofie času

Časovost ve světě bez plynoucího času

Petr Švarný

Chronos, bůh času. Socha z Královského zámku ve Varšavě. (Foto Scotch Mist, 2010, commons.wikimedia.org/wiki/File:Chronos_Statue_Detail.JPG.)

Petr Švarný vystudoval magisterský obor logiky na stejnojmenné katedře Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a nyní pokračuje na doktorském studiu tamtéž. Jeho předním akademickým zájmem, prezentovaným již třetím rokem na mezinárodních konferencích, jsou formální systémy času.

V tomto textu bych chtěl přiblížit čtenáři některé základní pojmy z filozofie času, a to za pomoci analýzy časovosti neboli vnímání plynutí času.

Filozofie času

V literatuře, která se zabývá zkoumáním času zejména z filozofického hlediska, bývá zvykem začít odkazem na sv. Augustina. Ve svých *Vyznáních* se totiž mimo jiné zabýval zkoumáním pojmu času. Jeho úvodním tvrzením je: „*Co jest tedy čas? Když nikdo se mne naň netáže, vím to; když tážícímu chci to vysvětliti, nevím.*“¹

Čas stejně jako mnohé další pojmy, se kterými se setkáváme denně, se nám může zdát

¹ Augustin, *Vyznání*, Praha: B. A. Credner 1858, s. 398. (Přeložil Jan Herčík.)

„Je pouze přítomnost, zatímco minulost je jen vzpomínkou a budoucnost smyšlenkou?“

(Nekonečná spirála času
© Liseykina | Imagio.cz |
Dreamstime.com.)

neproblematický a z běžné jazykové praxe se možná nikdy nesetkáme s pocitem, že by bylo třeba čas nějak více rozebírat. Ale jakmile se zastavíme a zamyslíme nad tím, co je čas, vskutku nastanou potíže. Náznak těchto problémů rozebral i sám sv. Augustin: *„Bezpečně však pravím, že vím, kdyby nic nemělo, že by nebyl minulý čas, a kdyby nic nepřicházelo, by nebyl budoucí čas, a kdyby nic netrvalo, že by nebyl přítomný čas. Jak ale jsou ony dva časy, minulý a budoucí, když minulý není, a budoucí ještě není? Přítomný ale, kdyby zůstal přítomným, a nepřešel v minulý, nebyl by pak čas, nýbrž věčnost.“*²

Podobnou, ale podrobnější úvahu vedl později také John Ellis McTaggart.³ Pokud se zabýváme časem, můžeme podle něj rozlišit tři druhy časového uspořádání:

- typu A: minulost, přítomnost, budoucnost;
- typu B: před, po;
- typu C: souvisí.

Augustinově analýze odpovídá uspořádání, které McTaggart nazval uspořádáním typu A. V takovém uspořádání je čas rozdělený na tři odlišné části. Minulost sestávající z událostí, které se již staly, budoucnost z událostí, které se teprve mají stát, a přítomnost z událostí, které se dějí. Obdobně jako Augustin se McTaggart pozastavoval nad tím, že toto uspořádání se nám zprvu jeví přirozené, avšak pokud se nad ním zamyslíme, vyplyne najevo paradoxní podstata přítomnosti. Co jsou události přítomnosti

jiného než události, které byly před chvílí budoucí a budou za chvíli minulé? Takové rozdělení pojíme s představou, že čas plyne, a zároveň si uvědomujeme, že každá událost v sobě obsahuje možnost být minulé, přítomná nebo budoucí. Podle toho, kdy se na čas díváme, se jedna z těchto možností realizuje, aktualizuje. Tedy chvíle, kdy čtete tyto řádky je přítomností nyní, ovšem včera, kdy jste také zakoušeli přítomnost, avšak jinou, bylo nynější čtení jen událostí z budoucnosti.

Zde se můžeme dotknout podstatné otázky. Je čas věčný (eternalistický), nebo plynoucí (presentistický)? Pokud bychom zastávali eternalismus, potom tvrdíme, podobně jako McTaggart, že všechny události, minulé, přítomné i budoucí, existují a jsou skutečné. Co je odlišuje, je označení, zda je bereme za minulé, přítomné či budoucí. Toto trojí rozlišení tedy představuje jen jakousi značku na událostech, kdy přítomnost značí právě přímo zakoušené události. Důsledkem takového postoje je ve větší či menší míře tvrzení, že všechny tyto události bez ohledu na rozlišující označení existují. Mohou pro nás být nedosažitelné (například minulé události již nemůžeme ovlivnit), ale přesto existují. Zjednodušeně to lze přirovnat k prohlížení kinofilmu. Díváme se vždy pouze na jedno okénko, avšak všechna ostatní okénka filmu stále existují. K jednotlivým již promítnutým okénkům se teoreticky můžeme vracet, nebo se naopak můžeme dívat dopředu. Proti tomuto pohledu stojí presentismus. Pokud využijeme opět příklad filmu, je presentismus

2 Tamtéž.

3 John Ellis McTaggart, *Unreality of Time*, *Mind* 17, 1908, s. 457–473.

„Čas je považován za další z rozměrů a naše životy se již neodehrávají pouze na trojrozměrném pozadí prostoru, ale na čtyřrozměrném pozadí časoprostoru. Tedy podobně jako když fotíme v noci a dlouhá expozice fotografie způsobí, že světla aut utvoří čáry místo bodů, nejsme body v 3D prostoru, ale čárami ve 4D prostoru.“ (Foto Takashi Hososhima, commons.wikimedia.org/wiki/File:A_car_running_through_full_of_lights_-4_%287743329554%29.jpg?uselang=cs.)

bližší představě, že je daný kinofilm promítán v kině. V tomto případě již nemáme možnost se vracet ke zhlédnutým snímkům nebo přeskakovat. Čas neúprosně plyne a existuje pouze přítomný snímek na plátně, a to pouze po dobu jeho promítnutí. Záhy je nahrazen novým. Položme si první otázku pro vyzkoušení vlastního soudu: „Je pouze přítomnost, zatímco minulost je jen vzpomínkou a budoucnost smyšlenkou?“

Citovaný Augustinův pohled je bližší presentistické představě. Augustin ji navíc zpřesňuje poukázáním na to, že pokud by tato přítomnost byla neměnná, potom by se nejednalo o přítomnost, ale o neměnnou věčnost. Pro presentismus tedy potřebujeme proměnnou přítomnost.

Naopak eternalismus, jak již jeho název napovídá, představuje čas jako něco neměnného. Čas se stává jen obdobou krajiny, kterou můžeme zkoumat kousek po kousku, ale nevidíme-li za nejbližší kopec, neznamená to, že za kopcem nic není. Místo, ze kterého potom čas pozoruje-

me, je záležitostí volby. Na tuto chvíli se můžeme podívat jak z budoucnosti, tak z minulosti. Z toho však plyne také zásadní potíž, pojmy minulost a budoucnost se stávají relativní podle toho, odkud se díváme.

Proto McTaggart postupuje ve své analýze dále a tvrdí, že dělení času dle typu A je sporné, avšak vždy můžeme určit, že události za sebou nějak následují. Události z minulosti jsou *před* událostmi z přítomnosti a ty jsou zase *před* těmi z budoucnosti. Podobně jsou zase budoucí události *po* událostech přítomných. Všechny události tedy můžeme časově uspořádat podle pořadí, jak se děly či budou dít. Při takovém uspořádání však už dělení na minulost, přítomnost a budoucnost nebude hrát roli. U některé události budeme jen vědět, zda jsou ostatní události před či po ní nebo případně že k dané události nemají vztah (například jsou současné). Toto je uspořádání typu B. Podle McTaggarta je základem pro uspořádání typu A, avšak nedává nám žádnou představu časovosti. Dosáhli jsme totiž pouze uspořádání událostí, ovšem pokud

bychom některou událost pozorovali, přijde nám přirozené dělit svět na minulost a budoucnost. Toto uspořádání je tedy v nějakém ohledu základní, nicméně nedokáže reprezentovat časovost. O uspořádání typu C, které jen říká, že dvě události spolu souvisí, ani nemá v kontextu časovosti smysl hovořit. Veškeré informace o čase se prakticky vytratí, když víme pouze to, že události spolu nějakým způsobem souvisí.

Vraťme se však ještě na chvíli k trojímu dělení času na minulost, přítomnost a budoucnost. Jsme v daný moment nějak schopni rozlišit minulost a budoucnost? Pokud bychom se dívali na film o tom, jak se míček odráží od stěny, nedokázali bychom pouze na základě snímků určit, jak je máme seřadit. Přiletěl míček zleva a odletěl doprava, nebo tomu bylo naopak?

Jedna vlastnost, kterou je možné budoucnost obohatit a odlišit od minulosti, je volba. Události budoucí ještě nejsou dané a měli bychom tedy mít možnost jejich vývoj ovlivnit dle našeho běžného vnímání světa. Zejména v kontextu fyziky se předpokládá, že běžný svět je předvídatelný,⁴ deterministický. Opakem je svět, který je nepředvídatelný neboli nedeterministický. Pokud bereme v potaz větvičky se čas, tedy takový, který má vícero možných budoucností, potom se jedná o nedeterministický model.

Kopernikovský obrat v čase

Podívejme se však i na novější teorie, kdy se filozofie střetává s fyzikou v tajuplném místě na okraji lidského poznání. Možná znáte základní myšlenku Einsteinovy teorie relativity, v níž je čas považován za další z rozměrů a naše životy se již neodehrávají pouze na trojrozměrném pozadí prostoru, ale na čtyřrozměrném pozadí časoprostoru. Tedy podobně jako když fotíme v noci a dlouhá expozice fotografie způsobí, že

4 Teoreticky předvídatelný, tato předvídatelnost v sobě obsahuje i takzvané chaotické systémy, které jsou v principu předvídatelné, ale sebemenší malá změna počátečních podmínek může mít za následek velké změny v systému. Příkladem chaotického systému z běžného života je počasí, a proto je tak těžko předvídatelné, pouze za pomoci výkonných počítačů se daří tvořit alespoň trochu přesné modely předpovědi.

světla aut utvoří čáry místo bodů, nejsme body v 3D prostoru, ale čárami ve 4D prostoru.

Mezi méně známé úvahy, které Einsteina inspirovaly, patří ta od Ernsta Macha, která naopak existenci času popírá: „*It is utterly beyond our power to measure the changes of things by time. Quite the contrary, time is an abstraction, at which we arrive by means of the change of things; made because we are not restricted to any one definite measure, all being interconnected.*“⁵

Mach byl totiž také relativistou, avšak ve smyslu neexistence absolutna, a to ani jako pozadí, na kterém by se mohly odehrávat ostatní děje. Pro Macha nemá smysl mít nějaký abstraktní prostor. Prostorem je vzdálenost objektu A od objektu B, veškerá tato jednotlivá měření. Podobně tomu je u času. Lhostejno, zda sledujeme oběh Země kolem Slunce nebo hodinky na ruce, vše jsou to provázané jevy, které spolu souvisí. Avšak to neznamená, že existuje nějaký abstraktní čas. Základní možnou otázkou k ověření, jak se vám tato myšlenka pozdává, je: „Kdyby se vše zastavilo, plynul by dál čas?“ Mach tvrdí, že ne. Pokud není žádný jev, který by se měnil, tak není ani čas, který bychom od toho mohli abstrahovat.⁶

V návaznosti na to jeho myšlenkový žák J. Barbour prosazuje názor, že čas ve skutečnosti neexistuje, a přepracovává k tomuto obrazu i Einsteinovu teorii relativity: „*Instants of time as real things, identifying them with possible instantaneous arrangements of all the things in the universe. They are configurations of the universe. In themselves, these configurations are perfectly static and timeless.*“⁷

5 Je úplně mimo naše možnosti měřit změny věcí pomocí času. Ba naopak, čas je abstrakcí, k níž se dostáváme od změn věcí. K abstrakci se dostaneme, neboť nejsme omezeni na nějakou konkrétní změnu, protože všechny jsou propojené. Ernst Mach, *The Science of Mechanics*, 1883.

6 Pozor, zastavení musí být úplné. Pokud byste zastavili vše, ale ne své pozorování tohoto zastaveného světa, tak jste přece jen něco vynechali – sebe. Dále pozorujete a například vaše myšlenky mohou sloužit jako ukazatel změny, a tedy času.

7 Okamžik času jako skutečná věc je uspořádání veškerých věcí ve vesmíru v danou chvíli. Okamžiky jsou rozložením vesmíru. Sama o sobě jsou tato rozložení dokonale neměnná a bez času. Julian Barbour, *End of time*, 1994.

„Okamžik času jako skutečná věc je uspořádání veškerých věcí ve vesmíru v danou chvíli. Okamžiky jsou rozložením vesmíru. Sama o sobě jsou tato rozložení dokonale neměnná a bez času.“

(Foto Omairkhan88, 2014, commons.wikimedia.org/wiki/File:Together_always.jpg?uselang=cs.)

Barbour tedy chápe okamžik jako rozložení vesmíru, hmoty i energie, dokonale zmražené, nehybné, neměnné. Sám poté ukazuje, že fyzika na tomto základě funguje tak jako dříve a bez potíží. Potíž můžeme mít my, kdo přece zažíváme plynutí času. Avšak Barbour nás nabádá k něčemu, co bychom mohli označit za Kopernikovský obrat.

Když stojíme na Zemi, zdá se nám, že Slunce obíhá nás, přitom však lze stejně správně (a s velkým zjednodušením drah planet) tvrdit, že je tomu naopak a Země obíhá Slunce. O něco podobného jde i zde, uvědomit si, že naše smysly mohou být mateny. Ne nadarmo se při psychologickém nebo pozdějším filozofickém zkoumání vnímání času bere za inspiraci výzkum vnímání barev.

Jak bychom tedy mohli vnímat čas, kdyby tu byly jen neměnné okamžiky? Dle Barboura je to prosté. Nám postačuje mít v každém okamžiku důkaz minulosti, nějaký záznam. Podobně jako usuzujeme na geologické děje ze stop ve ska-

lách, usuzujeme i na děje z našeho okolí nikoli z přímého zážitku těchto dějů, ale ze vzpomínek na ně. Ověřovací otázkou by zde mohlo být: „Pokud se probudíte se vzpomínkami na dobu, kdy vám bylo patnáct let, a i vše v okolí tomu bude nasvědčovat, bude vám patnáct?“ Dle Barboura ano, svět je plný důkazů dějů, avšak ne dějů samotných.

Vidíme, že filozofie času se s oblibou obracela k myšlence neexistence času nebo přinejmenším k jeho zdánlivosti. Fyzika k podobné možnosti dospěla také. A nejpřekvapivější na tom možná je výzkum psychologie poukazující na to, že náš vnímaný čas je přinejmenším dřívejší, než jsme si mysleli.⁸

⁸ Simon Grondin, *Timing and Time Perception: A Review of Recent Behavioral and Neuroscience Findings and Theoretical Directions*, *Attention, Perception, & Psychophysics* 72, č. 3, 2010, s. 561–582.

Duchovní návraty k pohanským tradicím

Když se řekne pohanství, co to přesně znamená? Jednou z hodně širokých definic je, že jsou to původní polyteistická náboženství evropské a indoevropské kulturní oblasti. V křesťanské kultuře byl tento termín často používán jako hanlivé označení předkřesťanských „starých“ náboženství. V našem současném prostředí při čím dál větším prolínání kultur tento pejorativní nádech takřka vymizel (třeba i kvůli tomu, že naopak z pohledu jinověrců může být i křesťanství chápáno jako pohanství čili „nesprávná víra“), přesto se však pojem pohanství zase začíná objevovat častěji. Užívá se jako obecné pojmenování duchovní cesty lidí, kteří se vracejí k tradičním kořenům evropské spirituality a snaží se je oprostit od násosů křesťanství.

V naší zemi působí několik pohanských sdružení, ovšem je zde také mnoho jednotlivců, kteří se pod žádnou organizaci nehlásí, ačkoli svou víru chápou jako pohanskou. Kdybychom věnovali pozornost číslům, pak se podle sčítání lidu v roce 2011 k pohanství v České republice hlásilo osm set šedesát tři pohanů.

Toto číslo Tvůrčího života dává prostor dvěma větším českým pohanským organizacím – České pohanské společnosti a Rodné víře. Obě dvě jsou vám představeny prostřednictvím rozhovoru. Zvolili jsme tuto živější formu také proto, že o obou je k dispozici dostatek veřejně dostupných informací a rozhovor je veden tak, aby nám tato společenství představil spíše prostřednictvím osobních názorů těch, kteří se k nim hlásí a jejich vírou žijí.

Symbol slovanských předkřesťanských tradic, oslava letního slunovratu na Ukrajině. (Foto © Denmarino | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

O České pohanské společnosti

rozhovor s Jakubem Achrerem

Jakub Achrer je jednou z hlavních postav moderního pohanství v České republice a současně expertem v oblasti ochrany životního prostředí. Je zakladatelem české pobočky Mezinárodní pohanské federace, kterou vedl v letech 2006–2009, a také zakládajícím členem České pohanské společnosti, kterou vedl v roce 2014. V roce 2004 založil úspěšnou pravidelnou akci známou pod zkratkou BMWC, která postupem času přerostla v každoroční mezinárodní událost. Je autorem knihy Wicca: První zasvěcení (Volvox Globator, 2005) i mnoha článků o moderním pohanství. Je členem tradice Wicca od roku 2004.

Jak vlastně Česká pohanská společnost vznikla? Bylo to nějakým přirozeným vývojem, nebo z popudu jednotlivce či skupiny? A vznikla na zelené louce anebo odštěpením od jiné organizace?

Česká pohanská společnost vznikla spíš z popudu jednotlivce, respektive dvojice, a současně i skupiny. Ta otázka má víc než jednu odpověď. Svým způsobem byl její vznik součástí určitého vývoje. Základem všeho jsou lidé a jejich potřeba dělat věci, které je baví a které současně chápou jako službu Bohům. Úplně původní sestava lidí, která to dala celé dohromady, fungovala před tím několik let v Mezinárodní pohanské federaci, což je celosvětová organizace sdružující pohany různých vyznání a cest. V rámci této organizace si tato skupina vytvořila určité nápady, určité jméno a systém pořádání různých akcí, které byly úspěšné. Jednalo se o například o výlety, rituály, vícedenní události nebo přednášky.

A ačkoliv to zní neuvěřitelně a do velké míry absurdně, Mezinárodní pohanská federace měla tehdy v České republice i při své relativní nevýznamnosti jistou opozici. Té se podařilo nechtěně způsobit značný nárůst popularity české pobočky v Čechách i v zahraničí. Což zpětně znamenalo, že o českou pobočku se začala zajímat centrála Mezinárodní pohanské federace se snahou ovlivňovat místní dění a současně se ukázalo, že model fungování této organizace je nepružný a do určité míry navenek neprůhledný. Myslím, že se to dá říct i tak,

že struktura této organizace začala být místním podmínkám poněkud těsná. Ale sešlo se víc faktorů najednou.

Lidé, na jejichž popud pak celá záležitost vznikla, měli určitou představu o vytvoření nové, nezávislé a standardně fungující neziskové organizace. Tou se také Česká pohanská společnost poměrně záhy stala. V podstatě se dá říct, že to, co si tato skupina vytvořila v Mezinárodní pohanské federaci, si vzala s sebou a pokračovala v tom podle svého a pod právní subjektivitou. Dnes, po několika letech, se už celá záležitost posunula někam úplně jinam. Česká pohanská společnost plní nejen roli organizátora pravidelných akcí, ale také roli edukativní. Snaží se nějakým způsobem šířit osvětu a základní povědomí o hlavních proudech pohanského myšlení a uctívání Bohů, pořádá akce pro různé věkové skupiny a s velmi širokým zaměřením.

Kdy tedy byla Česká pohanská společnost založena?

K založení došlo v únoru 2012. Určité události tomu ještě předcházely, nicméně víc detailů bohužel nevím. Hlavní zakladatelé se již věnují jiným věcem nebo se odstěhovali do Anglie. Z mého pohledu to bylo přirozené vyvrcholení procesu zrání některých našich myšlenek a projektů. Spouštěčem pak byla nevydařená organizace nadregionálního festivalu Wyrd Camp, kde česká pobočka figurovala jako hlavní orga-

„Česká pohanská společnost plní dnes roli nejen organizátora pravidelných akcí, ale také roli edukativní.“
(Foto z přednášky pořádané v Praze na Vyšehradě. Autor Filip Kubín.)

nizátor. Český tým bohužel nedostal šanci vzít celou záležitost do svých rukou, což s sebou přineslo značné technické i organizační problémy. Já osobně jsem se celé věci neúčastnil, takže mám jen kusé informace, nicméně předpokládám, že neúspěch celého projektu odhalil právě ty hlavní nedostatky, o kterých jsem mluvil. Organizace větší akce byla momentem, kdy jsme narazili na limity ve fungování Mezinárodní pohanské federace a kdy se ukázalo, že bude lepší jít vlastní cestou.

Pod pojmem pohanství chápete poměrně mnoho rozličných proudů. Snažíte se jim všem dávat vlastní prostor, anebo se snažíte vytvářet nějakou syntézu?

Žádnou syntézu neděláme. Naprosto respektujeme rozličnost a svébytnost pohanských cest. Jejich krása je právě v rozmanitosti a individualitě. Syntéza v tomto kontextu nedává smysl, neboť by vzniklo něco, co by bylo plně kompromisů a s čím by se nikdo neztotožňoval.

Dá se říct, že takový postup je skoro v protikladu k polyteismu. Dalším důvodem proti syntéze je kmenový charakter komunity. Pohanství je tvořeno malými skupinami se svými vlastními příběhy a vlastním přístupem k praxi. Právě proto jsme zvolili formu neziskové organizace, a nikoliv například náboženské společnosti, která určitou syntézu (ať už skrytě či otevřeně) předpokládá.

Současně bych ale poukázal na to, že v pohanství existují směry, které mají částečně synkretický charakter. Jako příklad lze uvést tradici Wicca, která v sobě obsahuje antické, germánské i keltské prvky. Je to však zároveň svébytná tradice, která vznikla ve specifickém prostředí venkovského čarodějnictví a západního okultního hnutí. Synkretické prvky se v pohanství běžně vyskytují, nicméně syntéza je podle mě něco trochu jiného a rozhodně není cílem České pohanské společnosti. Navíc takové věci se vždy děly přirozeně. Nikdo z nás nemá moc nad tím, jak přemýšlí a praktikují ostatní lidé. Ani si

Bardská gilda se programově věnuje poezii a hudbě. (Foto z koncertu Tomáše Kočka, který Česká pohanská společnost několikrát pořádala. Autorka Lucie Krejzová.)

takovou moc nenárokujeme. Každá současná pohanská cesta obsahuje synkretický prvek. Všechny cesty a všichni Bohové se vzájemně a přirozeně ovlivňují. Tak tomu ale bylo i v minulosti. Příkladem může být Bohyně Isis, která byla uctívána i velmi daleko od svého domovského Egypta. V dnešním světě je samozřejmě pohyb myšlenek násobně rychlejší, takže prakticky nelze vytvořit izolovaný kult, který by nebylo možné zvenčí ničím ovlivnit. Ani to není smyslem.

Mohl bys aspoň orientačně uvést, jaké konkrétní organizace (tedy pohanské proudy či směry) jsou v České pohanské společnosti zastoupené, a pokud je jich hodně, tak alespoň kolik jich je a které jsou třeba nejpočetnější?

V České pohanské společnosti najdeme vyznavače snad všech pohanských cest zastoupených v naší republice, od Wiccy přes druidství až po římské pohanství nebo slovanské rodnověří. Nedá se ale říct, že bychom se skládali ze skupin. Spíš je to tak, že u nás působí jeden či dva lidé z větších tradic, které fungují samostatně a zcela odděleně od nás. Česká pohanská společnost není zastřešující organizace

v tom smyslu, že by pod sebou sdružovala celé skupiny nebo tradice. Takhle jsme to nikdy nechtěli. Spíš je to tak, že z různých cest přicházejí lidé ochotní společně něco zajímavého tvořit pro ostatní, aniž by byly nějak výrazně preferovány určité směry na úkor jiných.

Pohanství má obvykle kmenový, respektive rodinný charakter. Stanovy proto pracují pouze s pojmem jednotlivce, protože členem se stává každý sám za sebe. Z jaké tradice pochází, je samozřejmě věc jiná, nicméně z hlediska administrativního fungování je to úplně jedno. Celé naše stanovy a organizační struktura jsou maximálně podřízeny jednoduchosti a praktičnosti.

V pohanství obecně ale převažují spíše nezávislí jednotlivci. Je to dané tím, že celé hnutí je v České republice pořád na začátku a jednotlivé směry se vlastně teprve formují. Platí to zejména pro germánskou tradici, kde různé organizace vznikají a zanikají. Bouřlivým vývojem prošlo také slovanské rodnověří, byť sdružení Rodná víra vlastně nikdy nepřestalo existovat a je asi nejstarší skupinou svého druhu u nás. Složitější je to i u keltské tradice, kde sice existují zavedené zahraniční organizace, ale ty zase budí svého druhu nedůvěru. Až se ale obmění jedna či dvě generace, bude situace diamet-

rálně odlišná. Věřím, že budou existovat silné a vzájemně propojené skupiny, klany, rody a podobně a že najdou cesty, jak se lépe propojit se současným světem a etablovat se v něm.

Jestli existují v rámci České pohanské společnosti skupiny, pak to jsou takzvané gildy, jakési velmi volné zájmové kroužky, které se věnují specifickým aspektům pohanství a činností s nimi svázaným. Například je to bardská gilda, která se programově věnuje poezii a hudbě. V její režii proběhlo vydání básnické sbírky, podílela se na pohanských kalendářích a pravidelně pořádá bardské víkendy.

Tohle všechno je umožněno tím, že Česká pohanská společnost má ve své podstatě sekulární charakter, takže se nehledá žádná společná liturgie nebo společná víra. Hledají se společné zájmy, činnosti a způsoby, jak se učit jeden od druhého. Podobně vypadají i naše akce. Nemáme žádný společný univerzální rituál. Když už se někde dělá nějaký jednoduchý obřad, vždycky je v režii toho, kdo jej pořádá, včetně volby, jakým Bohům se obětuje nebo z jaké tradice rituál vychází. V pohanství obecně není problém uctít i jiné Bohy z jiných panteonů. Momentálně se přizpůsobit pořadatelům v jejich zvyklostech a způsobech patří naopak k dobré pohanské etiketě. Současně tím člověk nic neztrácí ze své vlastní cesty.

Jaká je struktura vaší organizace?

Částečně demokratická, založená na principu, že míra pravomoci je úměrná míře práce a zodpovědnosti, kterou dotýčný má. To v důsledku znamená, že rozhodování o organizaci je plně v rukou takzvané rady, což je tým asi patnácti lidí, kteří v rámci České pohanské společnosti vykonávají nějakou funkci nebo systematicky a dlouhodobě vedou nějaký projekt. V rámci této rady se samozřejmě standardně hlasuje. Nicméně celá věc stojí na principu, že hlasovací právo má ten, kdo něco dělá. Členem rady se samozřejmě může stát kterýkoliv člen, kdo chce něco dělat a být za něco zodpovědný. Musí to ale mít konkrétní podobu a musí to dávat reálně smysl.

Máme také institut členského zástupce, což je funkce spočívající v komunikaci se širší členskou základnou a v tlumočení přání, názorů

a nápadů členů radě. Členského zástupce si volí všichni členové organizace jednou do roka na členské schůzi.

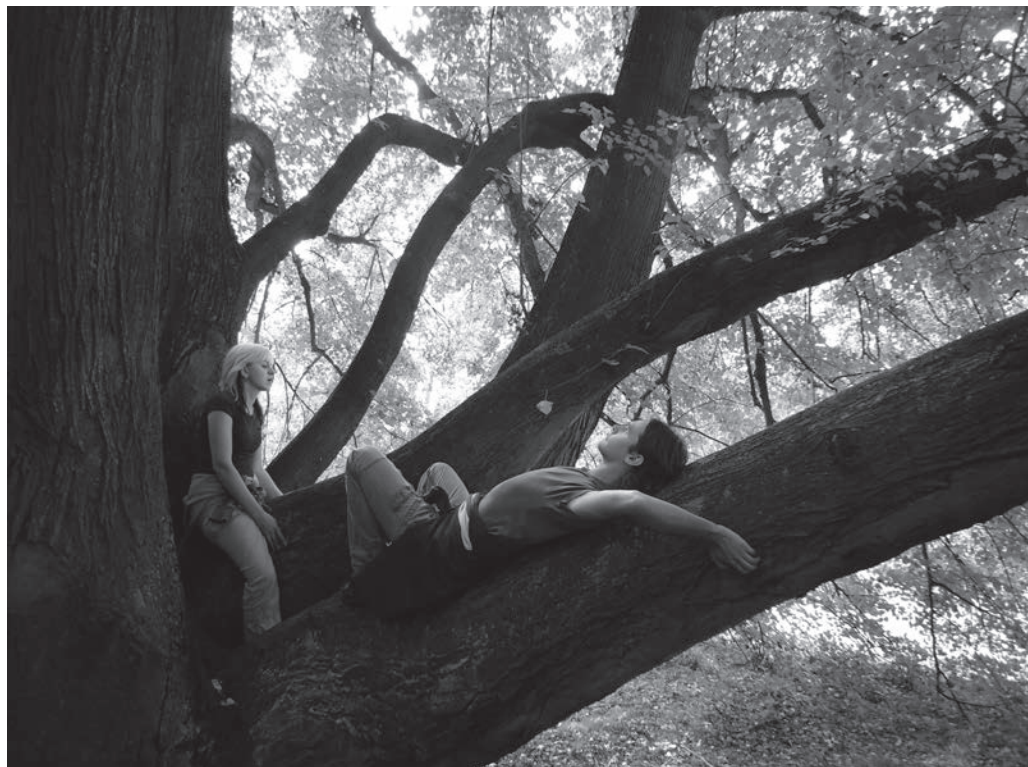
Zatím se tento systém osvědčil. Jeho velkou výhodou je operativnost a relativní jednoduchost. Snad jsme našli rovnováhu mezi přítomností dialogu a nutností zachovat vytyčený směr.

Když srovnáme Českou pohanskou společnost s již zmíněnou Mezinárodní pohanskou federací, která dnes také zaštiťuje pohany různých směrů a názorů, jak vnímáte své poslání vůči ní? Nebylo by lepší mít jen jednu společnost, která by pohany v naší zemi reprezentovala?

Už jsem se tohoto tématu částečně dotkl na začátku. Mezinárodní pohanská federace má trochu jiné poslání než my. My fungujeme hlavně jako místní sdružení jednoznačně orientované na Českou republiku. Snažíme se hodně pomáhat začínajícím a pořádat akce všude možné po republice. Posláním Mezinárodní pohanské federace byla vždycky spíše podpora místních organizací v různých zemích a navazování kontaktů a spolupráce mezi nimi napříč hranicemi států. Česká pohanská společnost je založená spíše prakticky, díky čemuž má například vlastní právní subjektivitu, IČ, vede standardně účetnictví a podobně. Mezinárodní pohanská federace naopak ke své činnosti tyhle věci vůbec nepotřebuje. Další rozdíl je, že Česká pohanská společnost nemá ambici reprezentovat všechny a nepodniká žádné kroky k tomu, aby taková reprezentace existovala. Zaznamenali jsme například snahy o vytvoření „všepohanské“ náboženské společnosti. Tuto myšlenku jsme navzdory jistým jejím přednostem nikdy moc nepodporovali. Ta rozmanitost a určitá pluralita ve všem se nám prostě líbí. Činností a zaměřením je Česká pohanská společnost podobná spíše původní britské Pohanské federaci, z níž ta mezinárodní později vznikla.

Na vašich internetových stránkách je psáno, že vaším cílem je „věcný a přesný obraz pohanského hnutí v moderní společnosti, který není zkreslený popkulturou nebo

„Reflexe závislosti na přírodě a návrat k hodnotám, které představuje, je součástí odpovědi na otázku naší další existence na této planetě.“ (Foto z akce konané v přírodě z počátků České pohanské společnosti. Autor Jakub Achrer.)

politickou agendou“. Je možné být organizací, která vcelku volně sdružuje jedince s nejrůznější ideovou orientací, a zároveň vytvářet zmíněný věcný a přesný obraz pohanského hnutí?

Nevnímáme to jako protiklad. Pro nás je naše pohanská cesta náboženstvím, které je nadřazené politice. Politická orientace našich členů je pravděpodobně hodně rozmanitá. Říkám záměrně „pravděpodobně“, protože to je spíš můj dojem. Ve skutečnosti se na to lidí moc neptám. Spojuje nás uctívání Bohů. To je pro mě důležité. Na rituálech se běžně setkávají lidé, kteří vidí spoustu věcí politicky jinak. Často to o sobě ani nezjistí. Protože úcta k Bohům má vyšší prioritu.

Nemáme ale moc rádi, když se pohanskými symboly zaštiťují různé vyložené politické organizace. Ať už se jedná třeba o komunisty nebo fašisty. Současně to není tak, že proti

tomu chceme nějak bojovat. Jde to mimo nás. Pentagram na krku patnáctileté gotičky a thoro-rovo kladivo na krku vyholeného mladíka na neofašistickém happeningu patří svým způsobem k popkultuře, která pohanství obklopuje. Důležité je, aby veřejnost věděla, že pohanství se v jádru věnují lidé, kteří jsou v principu jako všichni ostatní a že to je náboženství jako každé jiné. Nejde o žádnou revoluci nebo senzaci.

Z pohanských tradic jsou nejvíce obnovované asi tradice keltské, germánské a slovanské, což na našem území zahrnuje dobu zhruba od 6.–5. století před naším letopočtem do cca 8.–9. století našeho letopočtu. Má smysl dnes ožивovat něco, co jednak nemůžeme přesně poznat (zejména o Keltech a Germánech u nás máme jen kusé zprávy a hodně bílých míst zejména v oblasti kulturní a duchovní, takže obno-

vování těchto tradic si musí nutně vypomáhat analogiemi zvenčí nebo hypotézami), a jednak něco, co již více jak tisíc let překrývá další kultura? Jaké hlavní důvody nebo smysl vidíte pro určitý návrat k těmto tradicím, jaké poselství je pro vás v jejich pojetí života důležité?

Já bych především rozporoval to, že pohanství překrývá nějaká jiná kultura po více než tisíc let. Dodnes se zachovaly pohanské zvyky, svátky, mýty, pohádky a to vše v živé podobě. Evropské myšlení je odvozeno z antického myšlení, které vzniklo v polyteistickém prostředí. To vše je sice zkresleno jinou kulturou, ale pořád to tu existuje. Současně byla pohanská náboženství přítomna v mnoha zemích minimálně do pátého století i později. Ve Skandinávii ta přestávka trvala velmi krátce. Obecně se kultura vykořeňuje jen velmi těžko a v Evropě se to moc nepovedlo. Ten návrat je snazší, než se zdá, protože evropské Bohy máme tak nějak v krvi a pořád žijí v této krajině.

Hlavním důvodem je podle mě obyčejné následování určité spirituality, která dává smysl v kontextu krajiny, která je její součástí. Myslím si, že vztah k zemi je právě to, co dnešní době chybí. Hlavní poselství spočívá v tom, že jsme spojeni s Bohy, s předky, s krajinou a s vesmírem a že jsme součástí toho, co nazýváme přírodou. Takových myšlenek není v současné duchovně poněkud vyprázdněné Evropě nikdy dost. Tohle uvědomění si vztahu ke krajině a závislosti naší existence na ní je také do velké míry výsledkem krize spotřební společnosti, jejíž vývoj se ubírá neudržitelným směrem. Reflexe závislosti na přírodě a návrat k hodnotám, které představuje, je součástí odpovědi na otázku naší další existence na této planetě. Lidé si tohle všechno uvědomují a možná hledají odpovídající duchovní cesty, které by celé této proměně daly hlubší význam.

Nakolik je (či má být) novodobé pohanství autentické, nebo je to spíš určitá společenská hra? Jak se vám daří nepřekročit křehkou hranici, aby to nesklouzlo do nějaké formy kýče (vnímáno tak, že kýčem může být neumělá napodobenina, forma bez původního smyslu)?

Jak už jsem naznačil výše, pohanské symboly mohou hrát sociální úlohu a jsou často používány mimo svůj kontext. Nicméně to jen těžko změní fakt, že pohanská náboženství reálně existují a mnoho lidí je bude následovat až do smrti a po nich přijdou další generace. Moderní pohanství je stejně autentické jako to prastaré. Je pouze jiné.

Umělé napodobeniny bez původního smyslu to mají tady v Evropě dost těžké, protože mnoho tradic je tu pevně zakořeněných a zároveň postrádají dogma. V takovém prostředí se těžko nějaké dogma vytváří, protože lidé ho snadno odmítnou. Většina lidí je vybavena kritickým myšlením, takže si sami přeberou, co funguje a co ne a co má smysl dělat. Nemyslím si, že by na tohle měl existovat nějaký soudce nebo centrální autorita. Přirozený vývoj a čas je tím nejlepším měřítkem.

Napodobeniny také obvykle nemají dlouhého trvání a vyznačují se tím, že skončí ještě v té generaci, která je stvořila. Někdy stačí i jen pár let. Zdá se proto, že to může fungovat i bez centrální autority. Protože tou je koneckonců život sám, Bohové a tahle Země, k jejichž slávě se to celé děje.

Máte v rámci České pohanské společnosti nějaký dosud nenaplněný cíl, vizi, záměr, na němž společně pracujete?

Jedním z našich cílů je vztyčení sochy keltského Boha Cernunna v blízkém okolí hradiště Závist. Naše snahy zde bohužel narazily na některé administrativní bariéry. Hledáme ale dál a nechceme zůstat jen u tohoto konkrétního nápadu. Myslíme si, že pohanství je v naší krajině relativně málo zastoupeno svými symboly. Představujeme si v lesích idoly vyřezané ze dřeva nebo sošky našich Bohů na vrcholech kopců. Jestli se ta představa naplní, ale nezáleží zdaleka jen na nás. V naší krajině se děje spousta velmi nenápadných změn. Narazit na kopci nebo v lese na kamenný kruh už není tak ojedinělým překvapením, jak by se mohlo zdát...

Dalším cílem je vzdělávání začínajících pohanů. Chceme, aby lidé měli přehled a aby jejich hledání bylo založeno na informovaných rozhodnutích. Věnujeme se teď tomuto aspek-

„Narazit na kopci nebo v lese na kamenný kruh už není tak ojedinělým překvapením, jak by se mohlo zdát...“ (Foto i kamenný kruh vznikly dávno před Českou pohanskou společností a jejich autory nejsou naši členové. Tato fotografie naopak ilustruje, že pohanství v české krajině není na naší organizaci nijak závislé. Autor Jan Fibiger.)

tu systematicky. Také bychom do budoucna chtěli vytvořit určité myšlenkové a edukativní zázemí pro pohanské rodiny s dětmi.

Zatím jsou to všechno jen začátky a z dlouhodobého hlediska se vlastně pořád ještě hledáme. Tím hlavním dlouhodobým cílem je, aby pohané z různých cest měli vždy možnost najít

jeden druhého, aby měli možnost se vzdělávat a vzájemně inspirovat. Chceme být přítomní a chceme být vidět. Naším hlavním ideálem asi je, aby běžný člověk neměl o pohanech a našich Bozích špatné mínění. Kdyby se v následujících dvou třech dekáдах podařilo jen tohle málo, já osobně bych byl spokojený.

Rodná víra

rozhovor s Vítoslavem, náčelníkem tohoto společenství vyznávajícího předkřesťanské slovanské náboženství

Vítoslav se narodil roku 1982 v Třebíči, dětství a dospívání prožil v Jihlavě, nyní bydlí v Praze. Vystudoval slavistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v tomtéž oboru působí jako vědecký pracovník. S Rodnou vírou se seznámil v roce 2000 a od té doby je jejím členem. Na jaře roku 2015 byl zvolen náčelníkem.

Jak jsi našel společenství Rodná víra?

Jako mnoho dalších jejích členů, díky internetu. Bylo to na podzim roku 2000. Tehdy mi bylo sotva osmnáct let, když jsem na jednom fóru našel informaci, že byl čerstvě založen spolek usilující o obnovu slovanské víry. Tehdy jsem již byl přesvědčeným Slovanem, ale nikoho dalšího s podobným směřováním jsem v České republice neznal. Neváhal jsem a hned jsem se s nimi zkontaktoval.

Jak jsi se s tímto společenstvím sžíval? Bylo to přirozené, nebo to stálo nějaké přemáhání?

Žádné přemáhání mě to nestálo. Hned po prvním setkání jsem nepochyboval o tom, že chci mezi tyto lidi patřit, byla to prostě má krevní skupina. Počáteční nadšení u mě bylo vskutku značné. Na nejbližším obřadu, což byl Svátek Jarovíta v dubnu 2001, jsem podstoupil postřížiny a přijal slovanské jméno. Jen doma měli zpočátku trochu obavy, jestli jsem se nepřidal k nějaké sektě. Ale ty našťěstí brzy pominuly a rodina mě v tom nakonec i podporuje.

Co ti Rodná víra dává?

Přátele a řadu příjemně strávených dnů a bujarých nocí.

Jaké její aktivity máš nejraději a proč?

Když s přáteli po obřadu sedíme u ohně, popijíme medovinu, povídáme si o všem možném, zpíváme a je veselo a zábava. Více si užiji spíše akce s menším počtem lidí (třeba do deseti osob), kteří si tak mohou být bližší. Je na nich větší pohoda a méně organizačních starostí. Ale chápu, že je potřeba občas dělat i větší akce. Například na posledním Mokošině svát-

Vítoslav, náčelník Rodné víry. (Všechny fotografie jsou z archivu autora.)

ku bylo přítomno zhruba šedesát lidí, z nichž nemalou část tvořili obyvatelé obce Mokošín, v jejíž blízkosti svátek pořádáme. To samozřejmě také pokládám za skvělý výsledek, i když organizačního úsilí už je v takovém případě potřeba vyvinout více.

Jak vnímáš Rodnou víru v kontextu jiných pohanských skupin u nás v České republice nebo i ve světě?

Rozdíly samozřejmě jsou, a to někdy i značné. Rodnověří v mezinárodním měřítku netvoří nějakou jednotnou církev ani nemá jednotně

Mokoš.

stanovenou věrouku, tvoří ho naopak desítky až stovky různých organizací, občin, skupin, malých skupinek a nezařazených jednotlivců, přičemž vůbec k pojetí toho, co je slovanská víra, z čeho vycházet a jak ji praktikovat, každá z nich přistupuje po svém. A kdybychom se podívali obecně na novopohanství všech tradic a směrů, tak ty rozdily budou ještě větší, někdy až propastné. Rodná víra by se dala přiřadit k tomu, co se dá nazvat jako tradičionalistické etnické pohanství. Vycházíme z pramenů, jejichž pravost je odbornou veřejností obecně uznávána, nejsme nakloněni vytváření nějakých novodobých „ezo-mišmašů“. To však na druhou stranu neznamená, že bychom vytvářeli jen nějakou neživou historickou rekonstrukci. Naši obřadní činnost děláme pro nás jako současné lidi, aby hlavně nám dávala smysl. Historické prameny jsou pro nás základem, na kterém můžeme stavět, nejsou to však žádné neporušitelné zákony. Stejně tak

pracujeme i s naší vlastní intuicí a se svými zkušenostmi. Snažíme se však hledět na to, aby i to nové, co přidáváme, bylo v souladu se slovanskou tradicí.

Myslíš, že by jiným lidem prospělo poznávat osobně pohanství jako duchovní systém? Co vlastně může nabídnout člověku, který o tom nikdy nic neslyšel?

Myslím, že by lidem obecně prospělo zajímat se o svět kolem sebe a přemýšlet o něm. Slovanské pohanství však není spásitelským náboženstvím. Neslibujeme lidem spásu ani vykoupění, ani odpovědi na všechny otázky, snadné řešení jejich problémů ani odpuštění hříchů. Asi nikdo z nás se nestal rodnověrcem proto, že by od toho očekával nějaký druh prospěchu. K této víře se hlásíme proto, že pokládáme za správné zůstávat věrni bohům našich předků, ctít duchy krajiny, kterou obý-

Morana.

váme, a přírodu, která nám dává přežití. Snad právě proto může pohanství člověka podnítit k tomu, aby sám začal přemýšlet, odkud jsou jeho kořeny a kam vede jeho život, že jeho existence není samozřejmost, ale je výsledkem existence nekončících linií jeho předků, což přináší odpovědnost nejen za svůj život, ale i za čest celého rodu. To, jak naše božstva úzce souvisí s přírodou a s jejími cykly, zase člověku může ukázat, nakolik jsme pevnou a neoddělitelnou součástí přírody a nakolik jsme na ní bytostně závislí. Pohanství není náboženství s jasně danou doktrínou a s jednou univerzální pravdou. Naopak nabízí různé cesty a má mnoho vrstev a množství různých zákoutí, v nichž si každý pohan nakonec najde to své.

Rodná víra podle Tebe tedy může odpovídat na aktuální otázky dnešní doby?

To trochu souvisí s předchozí odpovědí. Já si nemyslím, že by měla Rodná víra jako organizace poskytovat odpovědi na nějaké otázky dnešní doby, to ani není jejím cílem. Rodná víra je společenstvím svobodných a samostatných lidí, kteří dovedou o věcech přemýšlet a vytvářet si vlastní názory na svět kolem sebe. Úkolem pohanství, jak to vnímám já, je spíše vést k tomu, aby lidé sami přemýšleli a sami hledali odpovědi, než aby je dostávali už hotové od nějaké organizace nebo církve. A Rodná víra pak jako společenství vytváří prostředí, kde si můžeme o svých názorech popovídat, někdy se shodnout, jindy se třeba i pohádat, jak už to v životě bývá.

Přemysl Pitter

Evropský humanista a Spravedlivý mezi národy

Petr Chrdle

Petr Chrdle je původní profesí technik, nyní se plně věnuje svému nakladatelství KAVA-PECH a esperantu, v současné době jako vedoucí delegát Světového esperantského svazu pro Českou republiku. Zabývá se mimo jiné i životem a dílem Přemysla Pittra, o němž již přednášel a publikoval články nejen v ČR, ale například i na Slovensku, v Německu, Itálii a Švédsku, a o kterém vydal v esperantu knihu Karla Krafta: Heroo de amo (Hrdina lásky).

Olga Fierzová a Přemysl Pitter, 1957. (Pokud není uvedeno jinak, je vlastníkem publikovaných fotografií i autorských práv k nim Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Této instituci patří poděkování za svolení fotografie publikovat.)

Úvod

Přemysla Pittra můžeme oprávněně nazvat hrdinou, apoštolem lásky, jedním z největších českých humanistů a jistě bychom vymysleli další vhodná přízviska. I přes velký věhlas v zahraničí je u nás v povědomí našich současníků zapomenut, což prokazuje například i to, že v anketě o největšího Čecha se vůbec nevyskytl v první stovce.

I proto si v tomto příspěvku dovolím trochu přiblížit život a dílo tohoto našeho velikána,

který však vždy žil velmi skromným životem hlavně pro druhé a od jehož smrti uplyne 15. února čtyřicet let.

Před Velkou válkou

Přemysl Pitter se narodil v roce 1895 v pražské katolické rodině jako sedmé dítě. Všech šest starších však zemřelo ještě v dětském věku před jeho narozením. Přemysl byl velmi slabý, proto byl dán na výchovu tetě na venkov, kde zůstal do čtyř let.

Otec Karel Pitter byl majitelem významné tiskárny v pražské Spálené ulici, matka Žofie se věnovala mezinárodnímu jazyku esperanto. S ním také Přemysl navštěvoval Pražský klub esperantistů, brzy se jazyk naučil a začal si dopisovat se zahraničními esperantisty.

Otec samozřejmě předpokládal, že syn po něm převezme tiskárnu, proto ho poslal studovat na tiskařskou školu do Lipska. Tam se z Přemysla stal bohém a ateista a svá studia nedokončil. Důvodem však nebyl ani prospěch, ani bohémský způsob života, ale neštěstí v rodině: V roce 1911 mu zemřela matka a začátkem roku 1913 i otec. Proto se Přemysl musel vrátit do Prahy, aby okamžitě převzal tiskárnu a ujal se jejího vedení. V tom se mu bohužel nevedlo. Tiskárna spěla rychle k bankrotu a jeho vztahy s příbuznými se staly velmi napjatými.

Situaci chtěl vyřešit ještě v roce 1913 sebevraždou, ta se mu však naštěstí nepodařila. Aby se vyhnul problémům, přihlásil se v roce 1914 dobrovolně na vojnu.

Ateliérové foto Přemysla Pittra v uniformě rakousko-uherské armády z roku 1915.

Ve válce

Jakmile se P. Pitter dostal na frontu, ihned pochopil, že tam vládou dvě základní pravidla, z nichž ani jedno pro něj není akceptovatelné: jednak absolutní a bezpodmínečná poslušnost vůči velitelům, jednak povinnost zabíjet mladé muže, kteří jsou řízením osudu na druhé straně fronty.

Jeho odpor podřídit se válečným pravidlům ho dohnal dvakrát k dezerci. V obou případech byl chycen a odsouzen k smrti zastřelením. A v obou případech byl neuvěřitelným zázrakem uchráněn od vykonání rozsudku. Už na frontě začal literárně tvořit, výsledkem je básnická sbírka *Pod šedým kabátcem*.

V dalších bojích byl P. Pitter zraněn a v nemocnici došlo k jeho obratu k víře. Popisuje to tak, že se mu zdálo, jak je na rozbořeném moři na lodi a všude dokola je spousta tonoucích nešťastníků, které on s vypětím všech sil pomáhá zachránit. Náhle ho probudila oslnivá záře a v tom okamžiku došlo k jeho osvětlení: Zjistil, že ho přešla veškerá bolest, a zažil pocit nepředstavitelného štěstí. Přitom si uvědomil, že byl několikrát zázračně zachráněn zřejmě proto, že je předurčen k službě: „Můj život nepatří mně, ale Bohu, a mám za úkol zachraňovat tonoucí“.

Své válečné zážitky i svoji proměnu popsal v knize *Nad vřavou nenávisti*, která v Německu vyšla pod názvem *Unter dem Rad der Geschichte* (Pod kolem dějin).

Domů z války se Přemysl Pitter vrátil jako přesvědčený křesťan a pacifista.

Mezi dvěma válkami

Návrat domů z fronty byl také komplikovaný a pro osobní vývoj Pittra zajímavý, ale přenesme se až k jeho návratu do Prahy, kam se dostal s podlomeným zdravím. Při léčbě malárie, která ohrožovala jeho život, mu lékaři doporučili po dobu jednoho roku nekouřit a nejíst maso. Pitter nejenže to dodržel, ale stal se z něj nekuřák a vegetarián až do konce života.

Pokud jde o kariéru, využil známosti s ministrem obrany Václavem Klofáčem a nastoupil na ministerstvo obrany v naději, že bude moci prosazovat pacifistické ideály, nebo alespoň napomáhat brancům, kteří odmítali vojenskou

S přílohou „STUDÁNKA“.
Ročník VIII. Číslo 7. (77.) Cena Kč 1.50.

SBRATŘENÍ

Měsíčník k obrodě ducha a společnosti. Rediguje Přemysl Pitter.
Vydává a za redakci odpovídá Pavla Moudrá.
Předplatné na půl roku 9 Kč, na rok 18 Kč, do zahraničí 24 Kč. — Redakce admin.: Praha X, Karlov, Čelákovského 7.

„Mlýnský dům“, útulek mládeže v Praze-Žižkově.
Prostřední architekta E. Kalina v Praze XI, Salmůvská 17. Proslulá původní polohou v prostoru, dříve a nyní, i přístav výtvarná a zooloická útulek.

V dnešní mládeži vyrůstají lidé, kteří zítra budou tvořit dějiny!

Přijde-li kdo shlednout Prahu, vede ho první cesta na hrad, pak okolnice Staroměstské náměstí, prodeje lázeňské lázně, v nichž se soustřeďuje ruch velkoměsta, podle záliby zastává k té či oné památkou nebo zajímavosti a s toho si upadá domov v Praze. Jen málokdy, snad příležitost či záměr, v kterémžto červu nímž střed města, pozná, že Praha ve svých částech se velmi různí.

Stáčí, začleň-li na příklad na Žižkov, Žižkov svou polohou byl přímo představen pro zahnání mládeže státních domků, se zaplavením zeleně, a prostornými sídly, slavnými a vesměsými nábožními. Mladí toho vůči náboženskému a katechetickému, kterým svou výzkou zastávají malá, zanechali, sazení

a odpady znečištěné dvorky, nedoopravené místy zahrádkám, plnicím velkoměsta.

Žižkov píše to, že se část Prahy, tvoří typické proletářské předměstí. Houska nebo výška pater domů určuje sociální rezervertu obyvatelstva. V předměstí, v podzemí a v podzemí byli nejchudší část nájemníků, většinou tvárný dělníci, nádeníci, lidé bez stálého zaměstnání. V prvním poschodí byli správníci paní domků a v ostatních částech drobní drobníci, řemeslníci, zřizovací a pod.

Jak žije mládež na předměstí?
Vyznačným rysem takových čtvrtí jako je Žižkov je s pousla d štít. Od jitra do setmění vidíte

S přílohou „STUDÁNKA“.
Ročník X. Číslo 3. (97.) Cena Kč 1.50.

SBRATŘENÍ

Měsíčník k obrodě ducha a společnosti. Rediguje Přemysl Pitter.
Vydává a za redakci odpovídá Pavla Moudrá.
Předplatné na půl roku 9 Kč, na rok 18 Kč, do zahraničí 24 Kč. Redakce admin.: Praha XI, ul. ulanského rybníka 1836.

Bajka o dvou mezcích — poučením pro národy.

Výbor pro mírovou práci květen v Londýně dal vytisknout tento sugestivní obrátek, aby znázornil, že spolupráce je lepší nežli svár. Obrádek ukazuje, že příslušníci mezi nejistou zvířata tak hospodě a tvrdopně, jak se to tvrdívá; rozmanité prokázali větší rozmanitost a schopnost dohodouti se, než nárokové a jejich vůdci. Nepochybně říci tomu, že na jedné straně je radstvýk. Životním požití, pro něž není obydu, zatím: co na druhé straně lidé mrou hladý? Nejmene jak ti třídoví mezcí mezi otypkami sena?

Ukázky časopisu Sbratření z roku 1932 a 1934.

službu. Na teplém místěčku však vydržel necelých osm měsíců a ministerstvo opustil.

V letech 1921 a 1922 studoval na Husově bohoslovecké fakultě, kde ho velmi ovlivnil prof. Žilka, mimo jiné překladatel Nového zákona, a zejména jím zadaná seminární práce, během níž se seznámil blíže s předhusovským reformátorem Janem Miličem z Kroměříže. Už v době studií si vyzkoušel kázání u sochy Jana Husa na Staroměstském náměstí. A jeho kázání se hned setkala s velkým zájmem.

Jan Milič, současník Karla IV., metropolitní kanovník, kázal proti špatným mravům kléru a toužil vytvořit podmínky pro ideální život podle Ježíše. Byl i vězněm, ale neustal ve své činnosti. Založil Nový Jeruzalém jako základnu pro nový svět čistých mravů a plně se věnoval pražské chudíně.

Duch Miliče, platný i pro 20. století, jak kázal Pitter, sestává ze tří stupňů:

1. Projít osobní transformací mravů, což nazývá očistěním srdce.
2. Reformovat církve a vrátit do ní ducha prvních křesťanských komunit.

3. Zaměřit se na charitativní činnost jako praktický křesťanský život, což má přednost před teoretickým theologizováním.

Kázání Pitttra, ať u sochy Jana Husa na Staroměstském náměstí nebo v chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě či jinde, nikdy nezůstala bez odezvy a byla velmi hojně navštěvována.

Pitter se také zapojil do činnosti mezinárodních pacifistických organizací, byl ve spojení jak s křesťanskými, tak i nekřesťanskými organizacemi, zejména s britskými kvakery, ale i s českými spiritisty, s IMCA a s křesťanskými komunisty. Sám se stal velkým propagátorem křesťanského komunismu u nás.

Na svých cestách po Evropě se na jedné pacifistické konferenci seznámil se švýcarskou překladatelkou Olgou Fierzovou, která ho pak doprovázela jako nejvěrnější spolupracovnice po celý život. Dalšími jeho spolupracovníky byli zejména tehdy velmi populární spisovatelka Pavla Moudrá, ruský emigrant a mimochodem poslední tajemník L. N. Tolstého Valentin Fedorovič Bulgakov a Heinrich Tutsch, německy mluvící významný esperantista.

Již ve 20. letech Pitter založil po vzoru Milíče Nový Jeruzalém, který sloužil pro mimoškolní vzdělávání dětí z nejchudších vrstev dělnického Žižkova, a spolu s Pavlou Moudrou založili časopis *Sbratření*, jehož se stal Pitter šéfredaktorem. Časopis se zabýval křesťanskými otázkami, pacifismem, nabádal k charitativní činnosti a často v něm byly publikovány i články o esperantu.

Protože největším problémem v péči o žižkovské děti bylo najít vhodné prostory a neustále se museli stěhovat, zaměřil se Pitter na projekt vybudování vlastního charitativního domu, kde by vládl duch křesťanské lásky podle Milíče a žilo se zde podle evangelií, bez ohledu na konfese.

Tento jeho sen se mu podařilo zrealizovat díky peněžní sbírce, do níž přispěli především předplatitelé *Sbratření*. Již v roce 1933 byl uveden do provozu Milíčův dům, který skutečně sloužil pro využití mimoškolního času dětí z nejchudších vrstev. Děti si tam pod vedením pedagogů dělaly domácí úkoly, zpívaly a vyvíjely různé zájmové aktivity. Všichni organizátoři a vychovatelé zde pracovali bez jakékoliv odměny. Na své živobytí si vydělávali jiným způsobem a dětem věnovali výhradně svůj volný čas.

Později přibyl ještě prázdninový dětský dům na samotě u lesa v Mýtě u Rokycan, kde mohly trávit děti prázdniny v přírodě pod vedením Pitterových spolupracovníků.

Zajímavé je, že Pitter nebyl členem žádné církve a jako kazatel byl zván téměř všemi církvemi působícími u nás. Jak už bylo zmíněno, čile se stýkal i s nekřesťanskými organizacemi a mysliteli. Podle svého výroku se držel doporučení sv. Pavla odkoušet vše a vybrat si to nejlepší (1. Tes 5,21: „všeho zkuste; což dobré jest, toho se držte“). A Přemysl Pitter si vybral křesťanství podle evangelií, ne podle církví.

Mezi významnými pacifisty, s nimiž Pitter udržoval styk, byli například Romain Rolland, Albert Einstein, Mahátma Gándhí, Rabíndra-náth Thákur, Martin Buber a Leonhard Ragaz.

Pitter a druhá světová válka

I když v této části jde především o činnost Pittera spojenou s válkou, je potřeba začít ve 30. letech, kdy vznikl nacismus v Německu a kdy před ním utíkaly do Prahy rodiny nejen židovské, ale i jeho německých nežidovských odpůrců. Zde často neměly alespoň trochu vhodné podmínky k bydlení, a tak jim Pitter se svými spolupracov-

Milíčův dům založený Přemyslem Pittrem, Praha-Žižkov. (Foto Gampe, 2014, commons.wikimedia.org/wiki/File:Milicuv_dum_02.JPG?uselang=cs.)

Přemysl Pitter a děti z koncentračních táborů, Štířín 1945.

níky situaci ulehčovali péčí o jejich děti, které mnohdy pobývaly také v Mýtě. Po Mnichovské smlouvě a zaboru Sudet se k nim přidaly děti českých uprchlíků ze Sudet. Ti všichni byli vítáni jak v Milíčově domě v Praze, tak i v Mýtě.

Nejhorší situace nastala po vyhlášení rasových zákonů, kdy Židé nejen ztratili veškerá občanská práva, ale dokonce byl vydán přísný zákaz styku české populace s Židy, a zejména jim jakkoliv pomáhat. To však Přemysla Pitra a Olgu Fierzovou neodradilo, a když už nešlo přijímat židovské děti v Milíčově domě, navštěvovali je tajně v noci v jejich domovech a přinášeli jim potraviny a další potřebné věci, na něž Židé neměli nárok, ale hlavně duchovní posilu.

Na tyto návštěvy v esperantské rodině Oty Ginze vzpomíná například Chava Pressburgerová (tehdy Eva Ginzová): „Zнала jsem ho už od dětství, byl přítel mých rodičů. Jejich společným zájmem bylo esperanto. [...] I po nacistické okupaci, přes všechny zákazy, nás P. Pitter nepřestal navštěvovat. [...] Jeho návštěvy rodiče morálně posilovaly a pro nás děti byly vítanou zábavou, protože nám vždy něco zajímavého předčítal nebo vypravoval. [...] Nahrazoval nám tím i ztracené styky s okolním světem.“¹

1 Chava Pressburger, *Moji rodiče znali Přemysla Pittra už před válkou*, in: Pavel Kohn, *Zámky naděje*, Chomutov: L. Marek 2011, s. 171. O smutném osudu svého nadaného bratra, jehož život skončil předčasně v plynové komoře, vydala Ch. Pressburgerová knihu *Deník mého bratra*.

Mnohé židovské děti strávily válku v dětském domě v Mýtě. Chodily do mýtské školy, a přestože nebyly označeny povinnou židovskou hvězdou, není možné, že by se nevědělo, že jsou to děti židovské. Přesto se nenašel v Mýtě jediný udavač, což je jistě velmi pozitivní vysvědčení pro tamní obyvatele.

Samozřejmě činnost Pittra za války nemohla uniknout pozornosti Gestapa a byl pozván k výslechu do Pečkova paláce. Nelhal a na dotaz vyšetřovatele, jestli je pravda, že pomáhá Židům, odpověděl: „Z lidského hlediska to jistě pochopíte,“² i když mu bylo jasné, že se po této odpovědi odtud již nedostane. Ale nastala pauza a po chvíli vyšetřující řekl „Můžete jít.“ Jistě by bylo zajímavé vidět, co napsal do protokolu o výslechu.

Akce Zámky

Ještě v průběhu války se Pitter se svými spolupracovníky připravovali na další činnost, protože jim bylo jasné, že spousta dětí, které se vrátí z koncentračních táborů, bude bez rodičů a bude potřebovat okamžitou pomoc. Ihned po válce se mu pro tento účel podařilo získat čtyři zkonfiskované zámky blízko Prahy (Štířín, Kamenice, Olešovice, Lojovice) a penzion Bellevue v Ládví, které okamžitě začali přebudovávat na zotavovny pro děti.

2 Přemysl Pitter, *Nad vřavou nenávisti*, Praha: Kalich 1996, s. 50.

Ihned po osvobození se Pitter z pověření Zemského národního výboru vydal do Terezína v naději, že tam najde některé ze „svých“ dětí, které předtím navštěvovaly Milíčův dům. Ty sice nenašel, ale už v květnu 1945 přivezl do prvního zámku plné nákladní auto jiných zubožených dětí. A dalších rychle přibývalo, protože se příjem neomezil jen na děti z terezínského ghetta, ale mohly se přihlásit i děti z jiných koncentračních táborů, buď samy, nebo prostřednictvím nějaké organizace.

Jako pověřenec sociální komise Zemského národního výboru měl Pitter také možnost se seznámit se strašnými podmínkami v shromaždištních Němců před jejich odsunem a hned začal bojovat také o to, aby mohl přijímat do ozdravoven i tyto děti, pokud byly bez rodičů. To bylo při poválečných protiněmeckých náladách velmi obtížné. Nakonec ale se svým názorem, že „děti za nic nemohou“, uspěl, a tak v zámeckých ozdravovnách byly posléze vedle sebe opatrovány židovské, německé i některé české děti. Přestože v ozdravovnách vládly křesťanské principy, dětem se křesťanství nevnucovalo, a také mnohým z nich, které si to přály, Pitter pomohl dostat se do Palestiny (dnešního Izraele).

Bylo velmi těžké, zejména u těch nejmenších, zjistit jejich totožnost, což velmi ztěžovalo pátrání, jestli přežil některý z rodičů, nebo alespoň někteří příbuzní. Proto byly děti fotografovány a předávány dětské vyhledávací službě (Kinder-Suchtdienst der Zonenzentrale) v Mnichově. A skutečně většině dětí, ať židovských či německých, se podařilo najít buď rodiče, někoho z přeživších příbuzných, nebo náhradní rodinu. Pouze ty nejstarší odcházely do života samostatně.

„Akce zámky“ byl jistě jedinečný projekt (a pravděpodobně jediný na světě), kde těsně po válce společně žily a byly vychovávány děti německé s dětmi židovskými. Bydlely sice odděleně, ale během denních aktivit se samozřejmě setkávaly a zvykaly si žít spolu. To šlo snadno u malých dětí, a pak kupodivu mnohem snáze u větších dětí židovských než u německých chlapců (z nichž někteří byli vychováni v Hitlerjugend).

Děti ve Stříbrně.

V emigraci

Situace se změnila po politickém převratu v roce 1948. Akce zámky již skončila a P. Pitter s O. Fierzovou a dalšími spolupracovníky se plně věnovali dětem v Milíčově domě. Křesťanské vedení dětí však bylo trnem v oku novému politickému vedení. Činnost domu byla postupně omezována a Přemysl Pitter zbaven místa ředitele. Navíc byl mu zakázán přístup do budovy a často měl domovní prohlídky spojené s výslechy.

Olze Fierzové, poté co odjela na návštěvu do Švýcarska, už nebyl návrat do Československa povolen. Když byl v roce 1951 P. Pitter povolán k výslechu, byl varován, že je pro něj připraven proces s rozsudkem doživotí v Jáchymově. Naštěstí pomohli další přátelé; Pitter byl hospitalizován, aby získal čas, a pomocí O. Fierzové a německých přátel se mu podařilo přes NDR a západní Berlín dostat na Západ.

V emigraci měl P. Pitter mnoho lákavých nabídek na pohodlný život, zejména od rodičů zachráněných dětí a dalších přátel, ale Pitter, veden svým heslem, že jeho život nepatří jemu, se opět rychle zapojil do pomoci potřebným.

Na vlastní žádost byl delegován Světovou radou církví na socializační a evangelizační misi do uprchlického tábora Valka u Norimberka. V něm se tísnilo přes čtyři tisíce utečenců z komunistických zemí v zoufalých podmínkách bez minimálního soukromí a v beznaději, z níž se vyvinul téměř všeobecný alkoholismus a častá kriminalita. Tam si Pitter zajistil provizorní modlitebnu a pomáhal všem, kdo projeví zájem, nejen po duchovní stránce, ale i všestranně praktickou činností: pomocí při vyplňování dotazníků, psaní žádostí, radami. Jeho kázání se stala populární i mimo tábor, vysílala je také rozhlasová stanice Svobodná Evropa. Do Valky za Pittrem přijela i Olga Fierzová a opět mu byla nejbližší pomocnicí.

Zde také Pitter napsal *Základy náboženského života* a redakčně připravil tři sbírky svých rozhlasových kázání.

Po uzavření uprchlického tábora v roce 1962 Pitter přijal pozvání Olgy Fierzové a odjel s ní do Affoltern am Albis ve Švýcarsku, kde působil až do své smrti v roce 1976. Hned začal vydávat *Hovory s pisateli*, kde publikoval odpovědi na náboženské, politické a všeobecně lidské otázky.

Po 21. srpnu 1968, kdy i Švýcarsko zavalila vlna emigrantů z Československa, se zaměřil zejména na pomoc při jejich jednání se švýcarskými úřady. V Curychu založil Husovu společnost Čechů a Slováků, kde byl hlavním kazatelem, a později i Československou doplňovací školu. Také stál v čele Masarykovy nadace pro pomoc uprchlíkům a byl předsedou švýcarské pobočky Československé společnosti pro vědu a kulturu (se sídlem v USA).

V době svého působení v Affoltermu vydal česky i německy díla *Duchovní revoluce v srdci Evropy* a *Nad vřavou nenávisli*.

Ocenění Přemysla Pittra

Je smutné, že Přemysl Pitter se dočkal ocenění za svoji celoživotní práci v zahraničí, ale u nás za jeho života nevyšlo nic ani z jeho díla, ani o něm, takže ho znali pouze posluchači Svobodné Evropy.

Jak hodnotili jeho činnost v zahraničí, dokládají ocenění, která mu byla přiznána: V roce 1964 zasadil jako „Spravedlivý mezi národy“ svůj strom v Aleji spravedlivých v Jad Vašem v Jeruzalému za záchranu židovských dětí po

Přemysl Pitter mezi „svými“ dětmi.

válce. V roce 1973 mu byl udělen Záslužný kříž 1. třídy Spolkové republiky Německo za pomoc německým dětem. V roce 1975 byl jmenován čestným doktorem teologie curyšské univerzity.

Bohužel ocenění doma se nedožil. Až v roce 1991 mu byl udělen Řád T. G. Masaryka 3. třídy in memoriam a ke stému výročí narození, kdy byl Pitter jmenován organizací UNESCO evropským humanistou, vyšla v naší republice známka s jeho podobiznou.

Dnes památku Přemysla Pittra připomínají pamětní desky na Milíčově domě a na zámku Štířín a monument s bustou v Norimberku.

Seznam literatury

Z bohatého literárního odkazu P. Pittra psaného česky uvádím alespoň zásadní díla psaná česky:

Pohádka o duši, která chtěla být šťastnou, Praha: Nový Jeruzalém 1920, 14 s.

Je třeba náboženské výchovy? Praha: B. Kočí 1923, 230 s.

Pod šedým kabátcem: Hrst neumělých veršů z těžké doby, Nový Jeruzalém, 1925, 39 dzt.

Chelčický, Tolstoj, Masaryk, Praha: nakladatelství Helios 1931, 30 s.

Pacifismus a obrana, Praha: Sbratření 1931, 83 s.

Domovu i exilu, Londýn: Čechoslovák – FCI 1956, 95 s.

Oheň na zemi, Lund: Sklizeň svobodné tvorby 1957, 80 s.

Na předělu věků, Norimberk: Kruh přátel svobodné tvorby 1959, 106 s.

Duchovní revoluce v srdci Evropy: Pohled do dějin českého národa. Praha: Kalich 1995, 131 s.

Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich 1996, 236 s.

Dobrodružná ruka / Vahú, Brno: L. Marek 2005, 304 s.

Vybraná literatura k dalšímu seznámení s P. Pittrem

Fierzová, Olga, *Dětské osudy z doby poválečné*. Praha: Spolek přátel mládeže a družstva Milíčův dům v Praze 1992, 114 s.

Kohn, Pavel, *Můj život nepatří mně: Čtení o Přemyslu Pittrovi*, Praha: Kalich 1995, 78 s.

Kohn, Pavel, *Kolik naděje má smrt*, Brno: L. Marek 2000, 155 s.

Kohn, Pavel, *Zámky naděje. Děti Přemysla Pittra vzpomínají*, Chomutov: L. Marek 2011, 310 s.

Kosatík, Pavel, *Sám proti zlu. Život Přemysla Pittra*, Praha – Litomyšl: Paseka 2009, 378 s.

Kraft, Karel, *Heroo de amo. La vivo de Přemysl Pitter*, Dobřichovice: KAVA-PECH 2005, 194 s.

Lajsková, Lenka, *Přemysl Pitter: „Nečekejme na velké chvíle!“*, Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna JAK 2015, 127 s.

Matouš, Miroslav, *Zvláštní člověk Přemysl Pitter*, Praha: Bonaventura 2001, 78 s.

Pasák, Tomáš, *Přemysl Pitter. Život pro druhé*, Praha – Litomyšl: Paseka 1997, 185 s.

Pasák, Tomáš, *Život Přemysla Pittra*, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání 1995, 83 s.

Šimek, Eduard (ed.), *Výzvy a úvahy. Výběr z článků Přemysla Pittra, Sbratření 1924–1941*, Praha: Pedagogické muzeum JAK 2009, 139 s.

Jan Amos Komenský stále aktuální

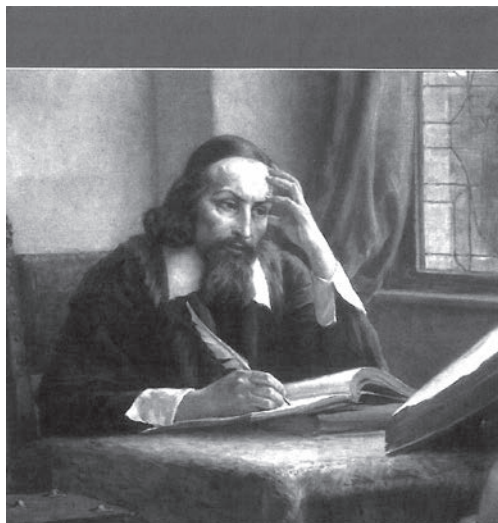
Radovan Lovčí

V závěru roku 2014 spatřil světlo světa výběr myšlenek z děl J. A. Komenského s názvem *O vzdělání, výchově a lidském soužití* a podtitulem *Z moudrosti učitele národů*. S finančním příspěvím obětavých dárců Marie Höppové, Ivany Hrnčířové a Ivany Novotné jej vydalo nakladatelství Miloš Palatka – ALMI ve středomoravském Blansku. Vkusně vysazenou publikaci o sto dvaceti osmi stranách a s pevnou obálkou editoval a připravil k vydání profesor Jan Kumpéra.

Zmíněné dílo bohužel není snadno dostupné v knihkupecké síti a lze je zakoupit přímo u nakladatele či v některých internetových knihkupectvích. Nejedná se ostatně o životopis populárního zpěváka, ani o kuchařku Ládi Hrušky nebo o zpověď intelektuálně nedomrlé, leč bulvárními médii celorepublikově zviditelněné „málemvítězky“ celostátní pěvecké soutěže, jež se po zazpívání několika písní stala široce známým idolem části tuzemských obyvatel. Jde o výběr myšlenek a moudrých výroků českomoravského myslitele a filozofa, které z česky i latinsky psaných Komenského textů vybral editor knihy a které se dotýkají celé řady oblastí, nejen Komenskému blízké pedagogiky. Jsou zde i zamyšlení věnovaná otázkám moudrosti, svobody, zušlechťování mysli, vztahu k dětem a mládeži či „spravedlivému míru“ a „smíření pokolení lidského“.

Některé výroky v knize obsažené sice mohou znít dnešním uším poněkud archaicky, ba někdy i samozřejmě. Je ovšem třeba mít na paměti, že co dnes je samozřejmostí, kdysi mohlo být významným pokrokem vpřed a revoluční ideou, která teprve klíčila a postupně si probíjela cestu v mysli soudobého lidstva.

Jan Amos Komenský, světově respektovaný pedagog, bohužel tak trochu ve vlastním náro-

**Jan Amos
KOMENSKÝ**

O VZDĚLÁNÍ, VÝCHOVĚ
A LIDSKÉM SOUŽITÍ

dě upadl v zapomnění. O to více je třeba ocenit snažení lidí, kteří jeho myšlenky a odkaz předávají dál a zpřístupňují dalším generacím.

Rodák z jihovýchodní Moravy strávil podstatnou část svého života za hranicemi, neboť jako evangelík a dokonce biskup Jednoty bratrské byl nucen v pobělohorském období opustit svoji vlast. Život zasvětil teologii, filozofii i pedagogice; zabýval se otázkami mírového soužití mezi národy a pokoušel se vytvořit také takzvanou vševědu, pansofii, která by integrovala všechny dosavadní vědecké poznatky, což byl úkol již ve své době nadmíru náročný a v době dnešní (při omezené intelektuální, časové i ekonomické kapacitě jediné lidské bytosti) zcela nerealizovatelný. Komenský si získal úctu v řadě významných evropských států a jeden čas působil dokonce i na dvoře švédské královny Kristiny. Jako pedagog a praktický myslitel hledal cesty, jak se správně učit a pracovat s poznatky, jak řešit výchovu a vzdělání dětí,

mládeže i dospělých či jaké používat nejvhodnější didaktické pomůcky. Sám navíc vytvořil několik originálních a vysoce oceňovaných učebnic a slovníků. Je také autorem alegorického díla *Labyrint světa a ráj srdce* o poutníkově putujícím světem se svými průvodci, který nakonec před zevními radostmi a „mámením“ dá přednost hledání v hlubinách své duše, respektive ve svém duchovním srdci. Ostatně humornou formou navázal na toto Komenského dílo v době soudobé též náš unitářský myslitel, br. Ing. dr. Otakar Mikeš, v básnickém příběhu nazvaném *Labyrintem světů k ráji srdce*.

K obsáhlému představení Komenského díla se v jednom stručně koncipovaném článku nenabízí dost prostoru, nicméně věřím, že téma nejrůznějších aktivit tohoto světoznámého myslitele českého, respektive moravského původu, by se případně mohlo stát námětem některého z příštích čísel *Tvůrčího života*.

V rámci krátkého představení publikace se sluší upomenout také již řečeného editora, který je fakticky druhým autorem knihy, jenž strukturovaný výběr myšlenek vytvořil a doplnil zasvěcenými komentáři. Tím je plzeňský historik prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc. (narozen 2. 12. 1946 v Plzni), který patří k fundovaným a rovněž k nejznámějším současným českým kmeniologům. Jeho odborná dráha byla po ukončení studií na pražské Filozofické fakultě Univerzity Karlovy spojena v letech 1976–1976 s Historickým ústavem ČSAV, který však pro odmítání vstupu do komunistické strany musel opustit a nakonec zakotvil na katedře historie Pedagogické fakulty v Plzni. Kromě řady odborných prací vztahených k době raného novověku, ale i regionálním dějinám západních Čech je autorem obsáhlé biografie *Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků*. Profesor Kumpera je evangelickým křesťanem a aktivním členem Jednoty bratrské. Jako host vystoupil několikrát s před-

náškami věnovanými Komenského odkazu také v Unitarii Plzeň a jeho pořady patřily vždy k nejlépe navštíveným.

Křest knihy *O vzdělání, výchově a lidském soužití* se pro zajímavost uskutečnil 27. listopadu 2014 v prostorách přednáškového sálu Západočeské galerie v Plzni. Akci společně moderovali profesor Kumpera a čelný představitel Střediska západočeských spisovatelů Mgr. Jiří Hlobil, jehož plzeňští unitáři důvěrně znají i jako spolumoderátora květinových slavností plzeňské Unitarie.

Pro ilustraci ještě se svolením editora knihy uvádíme malý výběr z Komenského názorů uveřejněných ve vzpomínané knize:

„Všichni na jednom jevišti velikého světa stojme, a cokoliv se tu děje, všech se týká.“

„Prvním stupněm rozumnosti je předvídat důsledky věcí, druhým umět předcházet zlu, třetím uposlechnout toho, kdo něco takového radí.“

„Rodičům nad stříbro, zlato, perly a kamení drahé dražší mají býti dítky.“

„Pod nebem jiné cesty k napravení zašlosti není, jedině mládeže dobré vedení.“

„Správně chápat – správně se vyjadřovat – správně jednat.“

„Být nadřizen druhým, znamená sloužit jim.“

„Kdo vyučuje jiné, vzdělává sebe.“

„Dovzdělávám otevřeně, že jsem měl menší péči o jazyk než o podání věcné, poněvadž obojího si stejně přeji, i aby naši vzplanuli touhou po vzdělání, i aby chtěli bedlivě pěstovat svůj jazyk. Nebojím se toho, že budu od jiných předstížen, nýbrž naopak si toho velmi přeji, neboť to jest jeden z hlavních cílů mého spisování, abych jiné povzbudil k poskytnutí větších darů vlasti.“

„Lépe snáseti bludy kacířské sekty, než je krvavě pronásledovat.“

„Ubohý jest, komu vládnu jeho dogmata.“

„Bůh obdařil člověka láskou ke svobodě.“

„Svoboda jest znakem božství.“

„O „hádavé teologii“: lépe nedbat četných a hašteřivých církví, které mají mnoho věřících a které si libují ve sporech, a oddat se potají tichému obcování s Bohem.“

Tři zamyšlení Norberta Fabiána Čapka

Louže

Celou noc lilo, jen to hučelo. Ranní chodci mrzutě přeskakují louže, protivné louže. Jsou opravdu tak protivné? Ne. Pěji chválu loužím. Divíte se? Ne, já vám se divím, že jste dosud neobjevili jejich krásu, jejich půvab. – Tahle louže je tak krásně veliká, jen přistupte blíž a zahleďte se do ní! Tatáž výška nebe nad vámi jako pod vámi. I ty bělavé obláčky jsou v ní. Až se vám hlava zatočí nad jejich hloubkou. Nikdo by nevěřil, ale i věže kostela jsou v ní vidět. Jak je to

zvláštní dívat se na obrácený kostel. A kam až ti holubi letí? Div, že do ní nepadnu samým úžasem.

Ale teď nohy na ramena. Rovnou na mne se řítí auto. Spas se, kdo můžeš! Taková louže. Naštěstí jsem už na druhé straně. Ty louže by přece jen neměly být. Ale ne, oč chudší je rovná asfaltová silnice, bezvadně dlážděná ulice – nikdy ani cípeček nebe se v ní nezhlíží. – Kdo chce ještě tvrdit, že louže není krásná?¹

„Oč chudší je rovná asfaltová silnice, bezvadně dlážděná ulice – nikdy ani cípeček nebe se v ní nezhlíží. Kdo chce ještě tvrdit, že louže není krásná?“

(Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:0_Ancienne_caserne_%C2%AB_Guillaume_%C2%BB_ou_%C2%AB_Major_Sabbe_%C2%BB_%280%29.JPG.)

¹ Archiv NSČU, kart. 26, NFČ.

Základy štěstí

Trvalé je jen takové štěstí, které má trvalé základy a je nezávislé na všem mimo nás. Ani to nestačí. Trvalé štěstí nemůže být závislé ani na něčem, co je v nás chvilkového. A v nás není trvalé nic, co se může změnit bez naší vůle. City, které nás mohou kdykoli ovládnout, nejsou ničím trvalým, tedy nemohou být základem štěstí. Každá víra má své pochybnosti, proto žádná víra nemůže být trvalým základem štěstí. I zbožnost je něčím vratkým, neboť při velké zbožnosti se člověk může dost naplakat. Jmenujte cokoli, ale jestli to nemáte tak v hrsti, v moci, abyste tím vládli, nemůžete na tom vybudovat trvalé štěstí.

Přicházíme k poznání, že štěstí není něčím tak pevným, jako je skála, které se lze zachytit – konečně i skálu lze rozvrtat a vyhodit do povětří. Štěstí není v ničem, co klidně odpočívá někde na dně duše a štěstí není také žádným darem bohů, jejichž přízeň by člověk mohl získat nějakými pochvalami, modlitbami nebo ceremoniemi. – Štěstí je buď v nás, nebo nikde: jedná se jen o to, jak je v nás, jak je možné si je přivlastnit a držet. Štěstí je v nás a v našem postoji k životu. Štěstí je umět žít.

Štěstí bych porovnal se vzduchem: nemohu jej v sobě držet, a kdybych mohl, nic by to nepomohlo, zkazil by se. Štěstí je jako sluneční paprsek: nemohu si jej dát za rámeček a dívat se na něj, kdykoli mě napadne.

Zkrátka štěstí není v tom, co mám, ale jak něco mám. Štěstí není v tom, co nazývám svým, ale v tom, jak umím své nitro naladit k tomu, co mám a co mě obklopuje. Právě a trvalé štěstí je v jisté činnosti mé duše, kterou ustavičně znovu organizuji tak, aby žádná změna na mém štěstí nic neměnila.

Povím to zase obrazně: kdyby kolem mne bylo jen moře, musel bych se vnitřně organizovat tak, aby se voda stala mým živlem. Kdybych se ocitl na poušti, kde by voda byla vzácností, musel bych se vzdát všech požitků, jež poskytuje moře, a přizpůsobit se životu na poušti jako šťastní Arabové.

Co to vše znamená? Že dosáhnout trvalého štěstí není nic jiného, než stát se inženýrem svého štěstí, organizátorem svých citů – a být si vědom, že se to neděje nějakou generální zpovědí, ani nějakým okamžitým převrácením se, ale že je to činnost, která trvá, dokud chceme být šťastnými, jako je dýchání činností, dokud chceme být živi.¹

„Štěstí není v tom, co nazývám svým, ale v tom, jak umím své nitro naladit k tomu, co mám a co mě obklopuje.“ (Foto © Fainastock02 | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

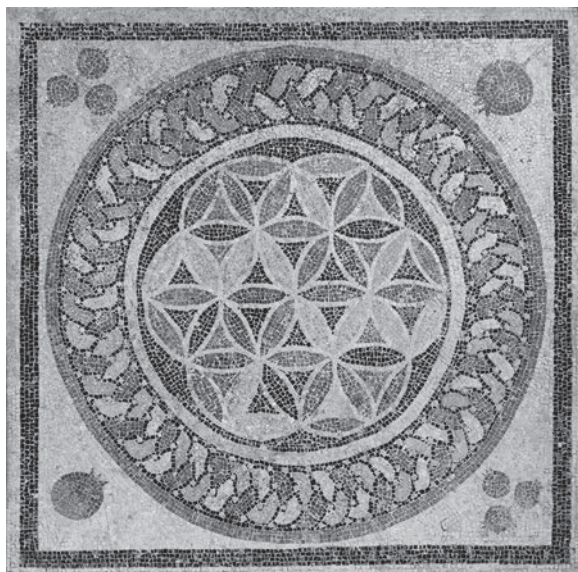
¹ Archiv NSČU, kart. 26, NFČ.

Meditace (novoroční)

Živote života našeho. Nepřebraná pokladnice všech života krás. Velká vesmírná noci, z tebe ustavičně nové tvary života vznikají, k Tobě se vrací, znovu se obrozují a k novému vychutnání dalších životů spějí.

Jsi smyslem a tužbou a nadějí našeho snažení. Jsi kořenem, z něhož vyrůstáme, a jsi nejsladším plodem života, k němuž dorůstáme. Jsi východem i západem, jsi počátkem všech počátků a vyvrcholením všeho dobra.

Uvědomujeme si Tvé božské vzněty v našich předsevzetích povznést se více nad všednosti a trudy denního života a uvědomit si účinněji sílu, která v nás má svoji čerpací stanici. Už nebudeme žít živořením, už nepůjdeme jako ti, kteří na konci své cesty vidí jen hroby: půjdeme s odvahou k novým činům, k novým službám, k novému vydávání všeho, co v sobě pocítíme nejlepšího, aby vydáváním se božství Tvé v nás zmáhalo a v lidství svém abychom zanechávali stopy světa a lásky!

Prastarý symbol květu života.

(Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Mosaic_floor_from_a_bathhouse_in_Herod's_palace_-_Google_Art_Project.jpg?uselang=cs.)

1 Archiv NSČU, kart. 29, NFC, meditace a modlitby, 9. 1. 1927.

Milému prvnímu lednu

Aktuální datum a čas: 1. 1. 2016 0:01...

Karolina Sofia Kučerová

A je tady, Nový rok! *Na nebi* jásají ohňostroje, všude zní petardy, rachejtle, hluk a barvy, barvy a hluk... a *my na zemi* vstupujeme do první minuty se skleničkou v ruce a slavíme. Jestliže Bůh doposud spal, tak teď jsme ho vzbudili zcela určitě. Ale ať se na nás dole nezlobí, kult pyrotechnické manifestace lidské slávy k Silvestru prostě patří. Už v Číně před naším letopočtem se petardy používaly při modlitbě za štěstí a prosperitu a Rudolf II. Habsburský měl dokonce svůj speciální tým sestavený z profesionálních alchymistů na výrobu mohutných ohňostrojů; není to tedy nic nového.

A co dál? Ospalé ráno se bude budit až do oběda a my se začneme mátožně snažit prožít *velmi hezký den*, protože *jak na Nový rok, tak po celý rok*. A třeba nás najednou napadne, že tenhle den je skutečně úplně jiný. Jako by čekal, že my něco uděláme jinak. Sedíme nad pozdní snídaní, která podle řeči hodin má být spíš obě-

dem. Je tiché ráno a v šálku stydne novoroční káva. Něco je jinak. Co je jinak?

Jiné je, že jsme daleko od hlučícího davu, petard, hluku a barev. Jen my sami, jaksi mimo čas, který utíká. Když jsem byla malá, představovala jsem si čas jako člověka, který má na zádech místo batohu obrovské hodiny a někam běží. Čas zastavit nemůžeme, běží si dál svým tempem, ale my se zastavit můžeme. Nejsme štvancem hodin, které neseme na zádech. A třeba právě na to čeká náš první leden, který odkrývá v době svých dvaceti čtyř hodin, jež má k dispozici, skulinu bezčasí. Jaký byl náš starý rok? Co jsme udělali pro sebe dobře, co jsme udělali komu dobrého? Anebo naopak: neudělali...?

Kabát starého roku jsme pověsili na ramínko a odložili do skříně mezi ostatní kabáty. Kolik jich tam už visí? Dvacet, čtyřicet, šedesát? Každý z těch kabátů je náš vlastní rok, který už

„Kabát starého roku jsme pověsili na ramínko a odložili do skříně mezi ostatní kabáty. Kolik jich tam už visí? Dvacet, čtyřicet, šedesát? Každý z těch kabátů je náš vlastní rok, který už utekl, přesto však visí v naší skříně a my před jeho fyzickou skutečností utéci nemůžeme. Je předmětem doličným v oně probíhající kauze našeho života.“ (Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Wardrobe_at_the_University_of_Exeter_(10138565103).jpg?uselang=cs.)

utekl, přesto však visí v naší skříni a my před jeho fyzickou skutečností utéci nemůžeme. Je předmětem doličným v oné probíhající kauze *našeho života*.

A tak ještě předtím, než dopijeme svůj šálek kávy, teple se ustrojíme, protože začalo mrznout, a oblékneme si ten úplně nový kabát, který jsme našli pečlivě zabalený do vánočního papíru pod dnes už loňským stromečkem, a půjdeme ven, zastavme se. Náš první leden na to čeká. A ten starý kabát ve skříni si to zaslouží.

Pohlédnout v pravdě na svůj život v ohlédnutí. Říct si, jak to je a jak by to mělo dobře být. A poděkovat za dar vlastního času, který nemusíme prožívat jako ten běžec s hodinami na zádech. Stále v poklusu a stresu, že nedoběhneme první do cíle. Na této trati není důle-

žité být první, ale zúčastnit se. Být účasten na procházce, která nemusí vést stále jen růžovým sadem, kráčí i lesem a ne vždy bezpečným. Ale ta procházka, když jdeme s rovnými zády a pevným krokem po boku druhých lidí, kteří kráčejí stejným směrem, je tím nejcennějším darem. Takovým, který jste rozbalili už kdysi dávno a je dobré si to teď, dnes, v této skulině bezčasí prvního dne ledna, uvědomit.

Ráda bych vyslovila jedno skromné přání, milý první ledne. Ať se nám všem daří! Ať se nám daří chodit po tomto světě s rovnými zády a pevným krokem s kompasem dobrého směru. A taktéž jak pravil K. H. Borovský: *Kéž by nás pánbůh milený vždy při zdravém rozumu zachováti ráčil!*

Tak, pojdte. Oblékneme si ty nové kabáty a půjdeme se spolu projít.

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / ročník 5, 2016, číslo 1

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524.

Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, Susan Goldberg, Petr Jirgl, Mgr. Karolina Sofia Kučerová, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, PhDr. Radovan Lovčí, Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

Nová tiskárna Pelhřimov, s. r. o., Krasíkovická 1787, 393 01 Pelhřimov

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky © Time wave © Chenwanghui | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Obrázky na třetí straně obálky © Archiv NSČU.

Obrázek na čtvrté straně obálky © Time is running © Luzav10 | Imagio.cz | Dreamstime.com.